

Πρωλοσφορία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Φυλλάδιο αφιερωμένο στο

Γ. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Τὰ «Σταράτα» μας

Μελέτες και άρθρα για τὸ Γιώργο Α. Βαλταδῶρο τῶν Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ, ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ,
ΝΑΥΣΙΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗ, ΑΝΑΣΤ. ΔΡΙΒΑ, ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ

“Paul Cézanne», μελέτη ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ

“Ο έμψυχότης», διήγημα ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: Λογοτεχνία Φ. Γ., ΘΕΡΙΣΤΗ και Α. Δ. και Κινηματογράφος ΙΡ. ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΥ

ΞΕΝΗ ΖΩΗ: Παρισινὰ καλλιτεχνικὰ και έκδοτικὰ νέα τοῦ Α.Ν.Σ

Καινούργιες εκδόσεις.— Η άλληλογραφία μας.

ΕΙΚΟΝΕΣ: «Σταυροδρόμι» και «Σύνθεση» έργα ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ
και φωτογραφία τοῦ Βαλταδῶρου.

“ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ,,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ (ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΜΟΥΣΣΟΥΡΗΣ)
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ, ΑΡ. 59.

ΕΓΓΡΑΦΗ προπληρωμένη για ένα χρόνο: στην Ελλάδα δραχμές 60, στο εξωτερικό 10 σελλίνια ή 3 δολάρια. Τα χρήματα πρέπει να στέλνονται μ' έπιταγή στ' όνομα του κ. Σπύρου Ν. Μουσσούρη.

ΚΑΘΕ ΦΥΛΛΑΔΙΟ στην Ελλάδα δραχ. 5, στο εξωτερικό 1 σελλίνο ή 20 σέντς.

ΓΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ ιδιαίτερες συμφωνίες.

ΚΑΝΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ή φωτογραφία δέν επιστρέφεται.

“PROTOPORIA,,

(ANTAUENIRO)

Revuo por la Belarto kaj la Beletristiko. Ghi estas eldonata en Ateno chiumonate.

Direktoro kaj Administranto : Fotos Jofillis (Spiro N. Musuris). Oficejo : Fexi No. 59.

Enskribo antaupagenda por unu jaro : Grekujo Drahmoj 60. Alilande 10 shilingoj au 3 Us. Dol. La abonmono devas esti sendata je la nomo de S-ro Spiro Musuris. Chiu ekzemplero : En Grekujo Dr. 5. En eksterlando 1 Shil. au Us. Dol. 0,20. Por reklamoj apartaj kondicho.

“PROTOPORIA,,

(VANGUARD)

A Review for Arts and Literature

Published monthly by: Spyros N. Moussouris, Fexi 59. Athens, Greece.

FOTOS YOFYLLIS, Editor and Owner.

Copyright 1929 by «Protoporia Review» of Athens, Greece. All rights reserved under terms of the Fourth International Convention of Artistic and Literary Copyright. 5 Drachme (1 Sh. or 20 Cents) a copy; subscription price, Greece 60 Drachmes a year; Foreign \$ 3.00 or £ 0.10.0 All subscriptions are payable in advance. Special arrangements for advertisements.

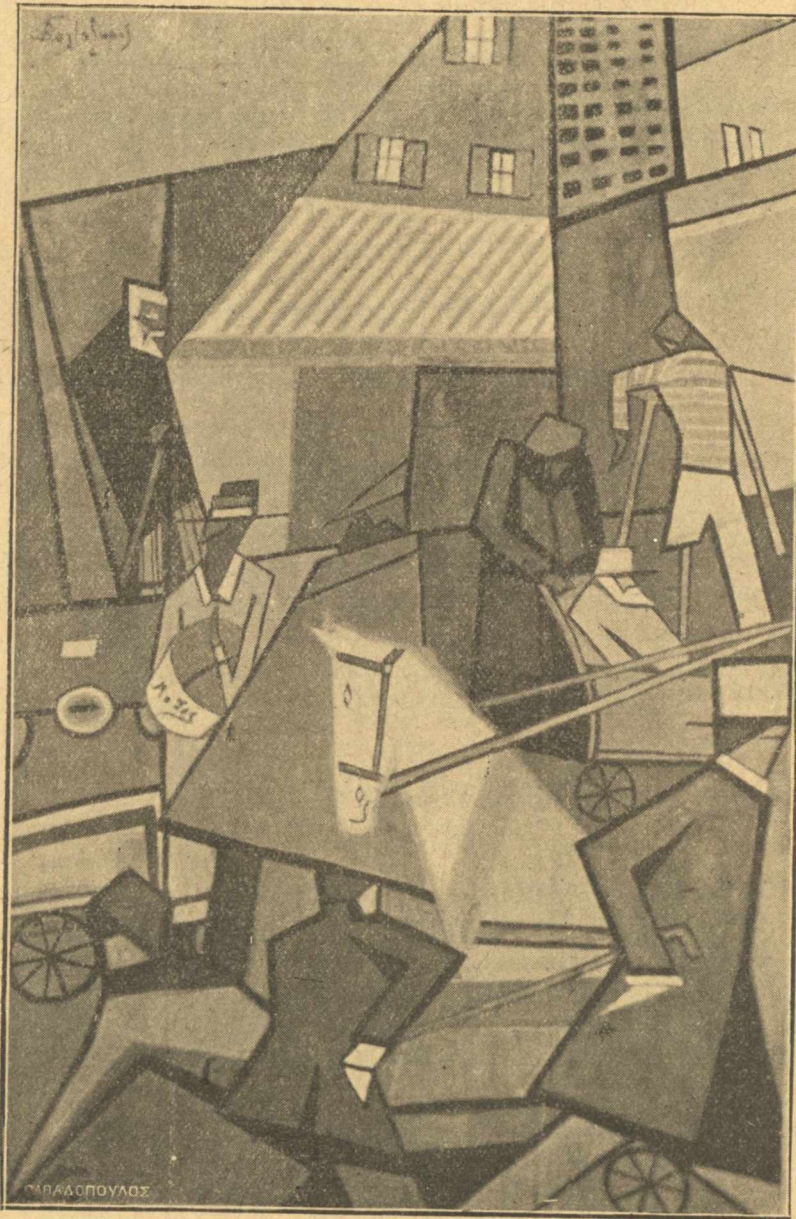
“PROTOPORIA,,

(AVANT GARDE)

Revue mensuelle d'art et litterature paraissant à Athènes. Directeur et propriétaire : Fotos Yofyllis (Spiros N. Moussouris). Rédaction et Administration : Passage Fexis No. 59.

Prix d'abonnement (payé d'avance) pour une année: Grèce 60 Drs., étranger 10 shillings ou 3 dollars. On s'abonne au bureau de la revue par mandat postal ou chèque au nom du Mr Spiros N. Moussouris. Prix du numero 5 Drs. en Grèce et 1 shilling ou 20 cents pour l'étranger.

Pour les annonces conditions spéciales.

ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Στραβάζα

Ο Γιώργος Α. Βαλταδώρος, πού τὸν τιμᾶμε μ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο τῆς «Πρωτοπορίας», εἶναι γιὰ μᾶς ἕνα *σύμβολο*. Εἶν' ὁ *ἀγνὸς πρωτοπόρος*, ὅπως μπορεῖ σήμερα νὰ ὑπάρχη στὸν τόπο μας. Τὸν ὑψώνουμε λοιπὸν σὰν *ὑπόδειγμα* μπροστὰ στὴ νεολαία, πάνω ἀπὸ τὸν ὄχλο τῶν μικροκαταφερτζήδων, εἴτε ἀρριβίστες εἶν' αὐτοὶ εἴτε ρατέ, καὶ πάνω ἀπὸ τὶς μάζες τῶν μπομπιέ, πού πᾶνε ὅπως οἱ στραβοὶ στὸν Ἄδη...

Στὸ νὰ φανῆ πιὸ καλὰ ἢ τιμὴ πού ἀρμόζει στὸν ἀγνὸ πρωτοπόρο βοηθᾶνε κ' οἱ συνεργάτες τούτου τοῦ φυλλάδιού μας. *Τοὺς φχαριστοῦμε μ' ὅλη μας τὴν καρδιά.*

* *
*

Μπράβο στὴν *Καρδίτσα!* Ὅχι μονάχα γιὰ τὴν γέννηση τὸ Γιώργο Βαλταδῶρο, μὰ καὶ γιὰ τὴν ἐνοιωση τὴ χάσαμε καὶ τίμησε τὴ μνήμη του μ' ἕνα φιλολογικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο. Ἡ σεμνὴ καὶ ὁμορφὴ αὐτὴ συγκέντρωση γίνηκε στὴ σάλα τοῦ Συλλόγου τῆς Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης «Ἀθηνᾶ» τῆς Καρδίτσας καὶ τὴν

ἐτιμήσανε οἱ συγγενεῖς τοῦ Βαλταδώρου κ' οἱ φίλοι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης τῆς Θεσσαλικῆς αὐτῆς πολιτείας. Σ' αὐτὴν ἐμίλησαν οἱ κ.κ. Δ. Τσαγανόπουλος, Στέλιος Ἀλαμανῆς, Ἄθ. Πάσχος, Π. Καφαντάρης, ὁ φίλος ζωγράφος κ. Δ. Γιολδάσης καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου «Ἀθηνᾶ» κ. Βογιατζῆς. Στὸ τέλος ὁ κ. Βογιατζῆς ἀνακοίνωσε κ' ἕνα εὐχαριστήριον γράμμα τῆς μητέρας τοῦ δύστιχου Βαλταδώρου, πού μ' αὐτὸ δηλώνει ἡ θλιμμένη μητέρα πὸς καθιερώνει «*Βραβεῖο Βαλταδώρου*». Τὸ βραβεῖο αὐτὸ θὰ δίνεται κάθε χρόνο στὸ καλλίτερο Θεσσαλικὸ διήγημα, πού θὰ δημοσιευτῆ μέσα στὸ χρόνο. Τελειώνοντας τὴν ἀνακοίνωσή του ὁ τόσο προοδευτικὸς κ. Βογιατζῆς εἶπε πὸς ἐλπίζει νὰ σταθῆ ὁ Βαλταδῶρος *παράδειγμα* στὰ μέλη τοῦ ὀμίλου.

Ἄξιζει τὶς πιὸ ζωηρές μας εὐχαριστίες ὁ Σύλλογος «Ἀθηνᾶ» τῆς Καρδίτσας καὶ ὁ πρόεδρός του. Τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ Βαλταδώρου, δείχνουν πόσο μπροστὰ προχωροῦν, πόσο συγχρονίζονται, πόσο βλέπουν

καλά τὴ σημερινή καὶ τὴν αὐριανὴ Τέχνη. Μπράβο τους! Καὶ τιμὴ τους!

* * *
Συλλογιζόμαστε νὰ γράψουμε μερικὰ καλὰ λόγια γιὰ τὴν ὁμορφὴ πρωτοβουλία τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας παλιοῦ φίλου κ. Γιώργου Παπανδρέου σχετικὰ μὲ τὴν ἔκδοση, μετάφραση καὶ βράβευση σύγχρονων λογοτεχνικῶν βιβλίων μας. Μὰ ἄξαφνα λάβαμε τὸ ἀκόλουθο σημείωμα τοῦ συνεργάτη μας κ. Α. Νάση, ποὺ λέει ἐκεῖνα ποὺ ἴσα-ἴσα θέλαμε νὰ γράψουμε. Κι' ἀντὶς νὰ γράψουμε μεις, δημοσιεύουμε τὸ σημείωμ' αὐτὸ τοῦ συνεργάτη μας:

«Μὲ μιὰ νέα του πάλι πράξη ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου ἀποδεικνύει πὼς εἶναι συγχρο- νισμένος καὶ μορφωμένος ἄνθρωπος, πὼς εἶναι πραγματικὸς **Πρωτοπόρος**. Καὶ εἶναι σωστὸ νὰ μᾶς κἀνὴ ἐντύ- πωση ὕστερα ἀπὸ κάτι γέρους πα- λαιοημερολογίτες, κάτι ἀνίδεους μι- κροσυμφεροντολόγους ἀνθρωπάκους, ποὺ ἄλλα χρόνια χουζουρεύανε στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας. Νὰ λοιπὸν πῶς, ἅμα θέλει ἓνας νὰ δράσῃ, κι' ἅμα εἰλικρινὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ κάτι, τὸ κατορθώνει!

»Τώρα διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες πὼς ὁ κ. Παπανδρέου ἀποφάσισε γιὰ νὰ γένη γνωστὴ ἡ λογοτεχνία μας πρὸ ἔξω, στὴν Εὐρώπη, νὰ μεταφρά- ζονται κάθε χρόνο δυὸ ἔργα Ἑλλή- νων συγγραφέων καὶ νὰ τυπώνονται μὲ ἔξοδα τοῦ Κράτους. Ἔτσι στὴ Γαλλία, καθὼς καὶ στ' ἄλλα κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ μέσα στὴ διεθνή φιλολογικὴ κίνηση θὰ ἐμφανίζεται κ' ἡ Ἑλλάδα μὲ τοὺς καλλίτερους συγγραφεῖς τῆς. Ὁ τρόπος τῆς ἐκλο-

γῆς κ' οἱ ἄλλες λεπτομέρειες δὲν κα- θοριστήκανε ἀκόμη. Μὰ, καθὼς μα- θαίνουμε, θὰ γίνῃ μιὰ συζήτηση με- ταξὺ τῶν εἰδικῶν, γιὰ νὰ ἀποφασι- στῇ ὁ καλλίτερος τρόπος. Ἐλπίζουμε κ' εὐχόμαστε νὰ τὸ ἐπιτύχουν, μὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκρύψουμε κ' ἓνα φόβο μας: Φοβούμαστε δηλαδὴ μή- πως κ' οἱ διάφοροι συμφεροντολόγοι τῆς φιλολογίας, μήπως οἱ ρουτινιέρη- δες ἀλλὰ καὶ καταφερτζήδες τῆς λο- γοτεχνίας μας, τυλίξουν τὴν Κυβέρ- νηση, ὅπως ἔκαμαν καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Γιατὶ ἔξω, στὴν Εὐρώπη, Κύριοι, ὁ κόσμος δὲν κοιμᾶται! Ἔ- χουνε ζωντανὴ καὶ νέα ρωμαλέα λο- γοτεχνία. Κι' ἄν τοὺς στείλουμε κα- νένα ἔργο ἀπ' αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται ἐδῶ πέρα γι' ἀριστουργήματα τῆς συντηρητικῆς λογοτεχνίας... θὰ συμ- περάνουνε ὁμόφωνα πὼς ἡ **Ἑλλάδα ζῆ ἀκόμη στὸ μεσαίωνα!** Καὶ τότες ...ἀλλοίμονό σου, δύστυχη Νεοελλη- νικὴ λογοτεχνία!...»

Συμφωνᾶμε πέρα γιὰ πέρα σ' ὅ,τι γράφει ὁ συνεργάτης μας. Τόσο στὰ καλὰ κ' ἐνθουσιαστικά του λό- για, ὅσο καὶ στοὺς φόβους του. Τί τὰ θέλετε; «Ὅποιος καῖν στὸ κουρ- κοῦτι, φυσάει καὶ τὸ γαιοῦρτι», κύ- ριε Παπανδρέου!...

* * *
Ο κ. Μ. Λιδωρίκης, πρόεδρος τῆς «Ἐταιρείας Ἑλλήνων Θεα- τρικῶν Συγγραφέων», ποὺ εἶνε καὶ κείνος ποὺ παρακίνησε τὸν κ. Α. Στα- θάτο νὰ δώσῃ τὰ λεφτά του γιὰ νὰ προκηρυχτῇ ὁ Δραματικὸς Διαγωνι- σμὸς Σταθάτου, ἀνάγγειλε προστὰ στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Ἐταιρίας πὼς ὁ Διαγωνισμὸς πέτυχε. 90 ἔργα στάλθηκαν καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι

πολὺ καλά. Ὁ «διαγωνισμὸς πέτυχε καὶ ποιοτικῶς», εἶπεν ὁ κ. Λιδωρίκης **Ἔδειξε πὼς ὑπάρχουν ἀρκετὰ κα- λὰ θεατρικὰ ἔργα συγχρόνων Ἑλ- λήνων συγγραφέων ἀπαιχτα.** Ἄς τὰ βλέπουν λοιπὸν οἱ θιασάρχες, οἱ κύ- ριοι αὐτοὶ ποὺ ὄλο μᾶς κοπανᾶνε πὼς δὲν παίζουν σύγχρονα θεατρικὰ ἔργα Ἑλλήνων συγγραφέων... γιατί τέ- τοια δὲν ὑπάρχουν! Ἐλπίζουμε πὼς τώρα πιά αὐτὸ **δὲν θὰ τὸ ξανα- ποῦνε....**

* * *

Διπλὴ κίνηση δημιουργήθηκε μὲ τὴν ἀφορμὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεά- τρου. Κίνηση μέσα σ' αὐτὸ κ' ὄξω ἀπ' αὐτό. Μόλις ἄρχισε νὰ καταρτί- ζεται ὁ θίασος τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου, μόλις ἄρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν καὶ κάτι ἄλλες σχετικὲς πληροφορίες, φά- νηκε καὶ κάποια ἄλλη κίνηση ἀπόξω. Μόλις ἔκανε ν' ἀρχίσῃ λίγη δράση, **ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀντίδραση.** Δὲν εἴμαστε μεις ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ παραπονεθοῦν καὶ θὰ λυπηθοῦν γι' αὐτό. Ἀντίθετα ἐμεῖς χαιρόμαστε. **Θέλουμε καὶ τὸ Ἐθνικὸ θέατρο νὰ προκόψῃ, μὰ θέλουμε κ' ἡ ἀπόξω ἀπ' αὐτὸ θεατρικὴ κίνηση νὰ πάρῃ κάποια πραγματικὰ καλλιτεχνικὴ ζωή.** Τὸ ζύμωμα αὐτό, ὁ συναγω- νισμὸς, ἡ πάλη στὸν ἀγῶνα τῆς Τέ- χνης, αὐτὴ θὰ φέρῃ τὴν πρόοδο καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀκμὴ. Τὸ λίμνα- σμα δὲν δίνει καρπὸ. Ὁ ἀγῶνας θὰ γεννήσῃ τὸ προχώρημα καὶ τὸ ὠρί- μασμα. Προστὰ λοιπόν!

* * *

Λάβαμε τὸ ἀκόλουθο γράμμα φί- λου διαλεχτοῦ ἐπιστήμονα καὶ μαζὶ φίλου τῆς **«Πρωτοπορίας»:**

«Ἀγαπητέ μου Γιοφύλλη,

»Σοῦ γράφω τὸ γράμμα αὐτὸ γιὰ δυὸ λόγους. Πρῶτα — πρῶτα γιὰ νὰ σὲ συγχαρῶ γιὰ τὸ καινούργιο χρόνο ποὺ μπῆκε ἡ «Πρωτοπορία» σου, γιὰ τὴ δύναμή σου στὸν ἀγῶνα σου, ποὺ μπορεῖ νὰ μὴ μὲ βροίσκῃ σύμφωνο σὲ ὅλες του τίς λεπτομέρειες (πρᾶμμα ποὺ κι' ἄλλες φορὲς ἔγινε ἀφορμὴ νὰ μιλήσουμε ἀρκετὴ ὥρα), ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο γιατί θέλω νὰ σὲ ρω- τήσω γιὰ τὸ ἐξῆς ζήτημα:

»Ὅλοι μας μιλάμε γιὰ τὴ ἀπλο- ποίηση τῆς γλώσσας μας, ποὺ θὰ τὴν ἔκανε πρὸ εὐκολῆ καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ πρὸ πολλὸ στοὺς ξένους. Γιὰ τοῦτο, πρὶν ἀρχίσουμε νὰ τὴ γράφου- με μὲ Λατινικὰ γράμματα, ὅπως πρό- τεινε ὁ κ. Φιλήντας, δὲ νομίζεις πὼς θὰ μπορούσαμε ν' ἀρχίσουμε νὰ γρά- φουμε χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα; Καὶ μάλιστα, καθὼς ἔμαθα, κ' ἡ Ἀ- καθημία ἐτοιμάζει τὴ γραφὴ χωρὶς πνεύματα

»Ἡ «Πρωτοπορία» σου λοιπόν, ποὺ τραβᾶ τόσο μπροστὰ, ἄς ἀρχίσῃ πρῶτη.

»Νομίζω πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ πρὸ καλὴ ἀρχὴ ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ.

Σοῦ σφίγγω τὸ χέρι φιλικὰ
Μ. Χ.»

«Ὅσο κι' ἂν ἡ σκέψη τοῦ κ. Μ.Χ. φαίνεται λογικὴ, μιὰ τέτοια πολιτικὴ στὸ ζήτημα θᾶχε τοῦτο τὸ ἀνάποδο: **πὼς θὰ χρειαζόντανε διπλοὶ ἀγῶνες γιὰ τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα.** Δηλαδή, ἀφοῦ φτάσουμε στὴν ἐφαρμογὴ τῆς γραφῆς χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα κι' ἀφοῦ ἀρχίσουνε στὰ σχολιὰ καὶ στὰ βι- βλία καὶ παντοῦ νὰ μεταχειρίζονται αὐτὸ τὸ σύστημα, θ' ἀρχίσουμε πάλε ἀγῶνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν ἐφαρ-

μογή της Λατινικής γραφής. Είναι άποδειγμένο έπιστημονικά πώς, άργά ή γλήγορα, *τη Λατινική γραφή δέν θά την άποφύγουμε*. Έκει φέρνει ο παγκόσμιος σημερινός πολιτισμός, οί οικονομικές ανάγκες και όλη ή γύρω μας πραγματικότητα. Γιατί λοιπόν να κάνουμε άλλον άγώνα στο μεταξú για πνεύματα και τόνους, άφου θά γένη ή μεταβολή όλης της γραφής; Γιατί να κάνουμε δυό άγώνες για τό ίδιο ζήτημα;

* *

Στό έρχόμενο φυλλάδιό μας, δηλαδή του Μάρτη, θά δημοσιέψουμε άλάεερο τό παράξενο *πρωτοποριακό έργο της Κας Ρουθ Βάσου* «Ultimo», πού βγήκε στη Νέα Υόρκη άπό τό έκδοτικό σπίτι Dutton and Co με ζωγραφίες του περίφημου ζωγράφου κ. Γιάννη Βάσου. Σ' αυτό παρουσιάζονται *μέ τον πιό μοντέρνο και χιουμοριστικό τρόπο* οί τελευταίες μέρες της ζωής της γής. Άπάνω στο παράξενο αυτό θέμα, ή γερή πρωτοπόρα εργάτισσα της λογοτεχνίας γυναίκα του ζωγράφου μας έσύνθεσε ένα έργο γιομάτο τέχνη και πνεύμα. Η «Πρωτοπορία», πού *έχει τό δικαίωμα να τό μεταφράση μονάχα αυτή στην Ελλάδα κ' έχει τό copyright της Ελληνικής μετάφρασης*, θά τό δώση άλάεερο στους άναγνώστες της μέσα στο έρχόμενο φυλλάδιό της, πλάϊ στην άλλη της διαλεκτή ύλη.

* *

Ο φίλος κ. Άγγελος Δόξας, πού του άπαντήσαμε στα «*Σταράτα*» του περασμένου μας φύλλου σχετικά με την ιδέα του πώς *έχρεωκόπησεν ή ποίηση*, έπειδή σημειώσαμε

πώς ώστόσο κι ό ίδιος εξακολουθεί να συνθέτη ποιήματα, μäs γράφει τώρα:

«Άγαπητέ μου Γιοφύλλη

»Ένα μονάχα θέλω να διασαφηνίσω: Τό πώς δέν εξακολουθώ να γράφω ποιήματα. Τουλάχιστο προς τό παρόν. Άπό τό 1927, πού βγήκε ό τελευταίος ποιητικός μου τόμος, δέν έχω γράψει ούτε γραμμή. Αύτά για τη χρονογραφική αλήθεια σχετικά με τό Σταράτο σου στο φύλλο του Γενάρη του 1931.

Δικός σου,

«Άγγελος Δόξας»

Δηλαδή; Ό κ. Άγγελος Δόξας κάνει *έπίσημη δήλωση χρεωκοπίας* του ποιητικού του μαγαζιού, για να έπικυρώση την ιδέα του.

* *

Φέτο βγήκανε, σαν κάθε χρόνο, και μερικά *Ήμερολόγια*. Είναι κι αυτά μιá έκδήλωση της λογοτεχνίας στον τόπο μας. Άλλους καιρούς αυτή την έκδήλωση κάθε χρόνο την παρουσίαζε τό *Ήμερολόγιο* του μακαρίτη Σκόκου. Σήμερα ποιός την παρουσιάζει; *Κανένα έτσι συγκεντρωμένη*. Τό «*Ήμερολόγιο της Μεγάλης Ελλάδας*» με διεύθυνση του κ. Γ. Δροσίνη φαίνεται τό αξιολογώτερο άπό τά φετεινά. Μά έχει πολλά παλιά πράγματα μέσα ανάξια για σπουδαία προσοχή. Μερικές όμως μικρές έπιστημονικολογοτεχνικές εργασίες άξιζουν να διαβαστούν. Άπότ' άλλα είναι άξιόπρόσεκτη ή «*Φιλολογική Πρωτοτοχρονιά*» της Πόλης, πούχει μέσα και μελέτη για τό σπουδαίο πρωτοποριακό έργο του σύγχρονου Τούρκου ύπερρεαλιστή ποιητή Ναζιμ Χικμετ και μετάφραση άπό ποιήματά

του του κ. Βασίλη Κασαπάκη. Διαλεκτά πράγματα έχει μέσα και τό «*Καλαματιανό Ήμερολόγιο*». Τό «*Ήμερολόγιο της Ίθάκης*» φέτος έχει λίγα διαλεκτά κομμάτια. Και ό «*Καζαμίας*» του *Ήράκλειου* της Κρήτης τοπικό χιούμορ και σάτυρα με πολύ κέφι.... Αύτά ξεχωρίζουνε φέτο.

* *

Βγήκε τελευταία* ένα είδος άνθολογία άπό νεοελληνικούς στίχους ύπογραμμένη άπό τους κ. κ. Κ. Παράσχο και Ε. Λευκοπαρίδη. Τό βιβλίο είνε άσήμαντο και μάλιστα *δέν είναι τιμητικό για κείνους πού τόβγαλαν*. Δείχνει *άθλιο γούστο* στο διάλεγμα των κομματιών και *άσέβεια* σε ποιητές σαν τό Σολωμό και τον Κάλβο. Ένφ γράφουν οί έκδότες πώς τό βιβλίο αυτό παρουσιάζει τά διαλεκτότερα κομμάτια της λυρικής μας ποίησης, *λείπουν ποιητές άπό τους σημαντικώτερους και χαρακτηριστικώτερους*, ένφ ύπάρχει εκεί μέσα *μπόλικη σαδούρα* ανάξια κάθε προσοχής. Έπειτα μπαίνουν ποιήματα των καλλίτερων λυρικών μας *κολωθωμένα*, με βγαλμένες άπό τη μέση στροφές και στίχους... Ός τώρα *είνε ζήτημα αν έχη βγή πιό έλεεινή, πρόχειρη και άστεία λυρική άνθολογία...*

Για τό βιβλίο αυτό μπορεί και να μην άξιζε καθόλου να μιλήσουμε. Μά αυτές οί λίγες γραμμές μäs δίνουν άφορμή να διορθώσουμε και κάτι σχετικά με τον κ. Γιοφύλλη. Κάποιος γελοίος άνωνυμογράφος πιστεύει πώς πειράζει τον κ. Γιοφύλλη αναφέροντας πώς λείπει τόνομά του άπό την άνθολογία αυτή. Ό κ. Γιοφύλλης τό θεωρεί τιμή του τό πώς λείπει. Και μάλιστα χαιρείται πού γλύτωσε. Ήτανε φόβος ό κ. Κλ. Παράσχος να βάλη στην άνθολογία και ποιήματα του κ. Γιοφύλλη, γιατί πολλές φορές σε άλάεερα μεγάλα του άρθρα έχει θαυμάση και ύμνήση τό λυρικό έργο του κ. Γιοφύλλη (Βλέπε: έφημερίδα «Πρωτεύουσα» 30 Σεπτ. και 3 Οκτ. 1921, περιοδικό «Παρνασσός» Νέας Υόρκης Δεκ. 1928, «Νέα Έστία» 1 Φεβρ. 1929 κ.λ.π.) Τότες πώς γίνηκε να λείπη τώρα ό κ. Γιοφύλλης; Άπλούστατα λείπει *γιατί αυτό τό βιβλίο έχει συντεθῆ με όλη κεινη τη γνωστή επιπολαιότητα και προχειρότητα*, πού σφραγίζει τώρα τελευταία όλη την όποια δήποτε λογοτεχνική δουλειά του κ. Κλ. Παράσχου. Για τον κ. Λευκοπαρίδη δέ μιλάμε. Η έρασιτεχνία δέν μπορεί παρά κακό να κάμη στην Τέχνη.

ΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟ

Φίλτατε κ. Γιοφύλλη,

Είμαι πολύ λυπημένος να γράψω για νέο συγγραφέα, ζωγράφο, κριτικό, αισθητικό, απομονωμένο και που πέρασε τη λιγότερη ζωή του με θλίψη και σαν άπαρηγόρητα. Το έργο του μου έκαμε εντύπωση προ πάντων στη δεύτερή του εκδήλωση, στα διηγήματα που δημοσίευσε στην «**Πρωτοπορία**».

Πολιτισμένος, ευγενικός το ήθος, τους τρόπους και τον τρόπον που έγραφε.

Λίγο ακόμα και θα χάνονταν ένας μεγάλος συγγραφέας.

Όταν διάβασα «**Το πράσινο κλουβί**», και τη «**Γυναίκα, που περπατεί στο σύρμα**» σ'ένα χαρτάκι, που είχα βοηθία μου, έγραψα τέσσερους στίχους. Τα δύο αυτά έργα του αξιζάν μεγαλύτερης πολύ τιμής...

Τη ζωγραφική του δεν την ξέρω. Πολ-

λές φορές του ζήτησα να με οδηγήσει στο σπίτι του στην Κηφισιά να δώ τους πίνακές του, αλλά η μετριοφροσύνη του δεν τον άφινε να μου φανή ευχάριστος.

— Άλλοτε, κ. Μαλακάση, μου έλεγε νεσταλμένος, άλλοτε.

Και το άλλοτε αυτό δεν ήρθε ποτέ. Ποῦ να βρίσκονται τα ζωγραφικά του πραγματοποιημένα ὄνειρα; Καυμένη νέε μου! Τί πήρες μαζί σου στον τάφο; Ἄπο κείνα που μᾶς άφισες και ξέρουμε, πολλά θα κατέβηκαν στο σκοτεινό χῶμα με τη θλιμμένη νιότη σου.

Ἡ μνήμη σου θα σκιαζή πάντα την αἰθρία και τῶν πλέον ευχάριστων αναμνήσεων τῆς πρόσκαιρης ζωῆς σου, που άρωμάτισε ὀλίγα ἐκλεκτά έργα με μιάν άνεξάληφτη μοσχοβολία...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΕΡΓΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ

Ἴσως εἶμαι ὁ πρώτος—και τὸ θυμάμαι με συγκίνηση—που έκανα τὴ φιλόλογική γνωριμία του καημένου του Βαλταδώρου. Ἐνα πρωί, άγνωστός μου έντελῶς, ὁ σεμνός και συμπαθητικώτατος νέος, ήρθε στο γραφεῖο μου τῆς «Ἐστίας» να μου προσφέρει τὴν παρθενία του έργου του.

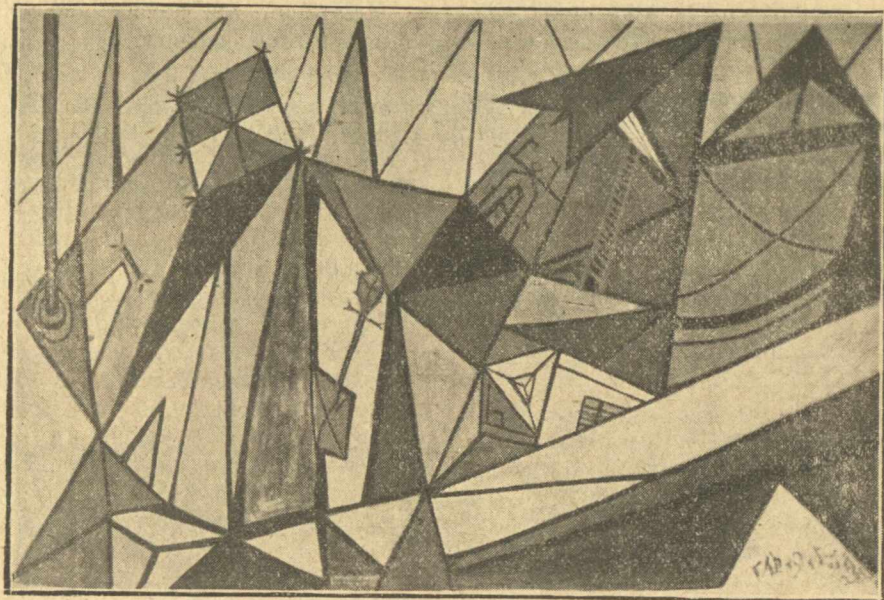
Ἄπ' τὴν πρώτη ματιά που έροίξα στα τετράδιά του—τα τετράδια τῶν πρώτων του διηγημάτων, που βγήκαν άργότερα με τὸν ὑποβλητικό τίτλο «Ὅσοι ζήσουν», δὲν κοπίασα καθόλου να μαντέψω τὸ ἄπλαστο ἄκόμα, ἄλλά γνήσιο τάλαντο του νέου τεχνίτη. Καί του έγραψα, σὲ μιὰ ἐπιστολή, που δὲν μου εἶχε ζήτηση, τὴν εἰλικρινή

μου εντύπωση:

«Ἐκείνο, που μου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση στο έργο σας—του έγραψα μαζί με ἄλλα—ἐκτός ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα λογοτεχνικά χαρίσματά του, εἶναι ἡ συμπάθεια στον ἀνθρώπινο πόνο, που θερμαίνει ὅλες του τις σελίδες του, ὁ οἶκτος, τὸ μεγάλο δημιουργικό αἶσθημα, που ξεχωρίζει πρώτους ἀπ' ὅλους τους Ρώσους διηγηματογράφους».

Ἡ «Πρωτοπορία», ὑψώνοντας ἕνα πνευματικό μνημεῖο στο λιγότερο ποιητή, κάνει ἕνα έργο δικαιοσύνης και εὐλάβειας.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: ΣΥΝΘΕΣΗ

ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΥ

Ὁ θάνατος του Γιώργου Βαλταδώρου στάθηκε μιὰ σημαντική ἀπώλεια, γιατί ἤτανε ὁ χαρακτηριστικῶς σύγχρονος τύπος μ' ὅλες τις ιδιοτροπίες, τὰ αἰσθήματα και τις τάσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Παρ' ὅλη τὴ σωματική του ἀδυναμία, που τὸν ἐμπόδιζε ν' ἀφοσιωθῇ μ' άνεση στη δουλειά του, ὁ Βαλταδώρος εἶχε μέσα του μιὰ ἄσβυστη φλόγα, που τὸν έκανε ὀρηκτικό και τοῦδινε τὸ κουράγιο ν' ἀντιδρᾷ πάντα μπρὸς στην καθιερωμένη κούραλα. Γι' αὐτό, κείνο τὸ πρωί που ἔμαθα τὸ τέλος του, ξαφνιάστηκα... Μου φαινόταν σαν ψέμματα. Εἶναι δυνατό; σκέφτηκα.

Πῶς να τὸ πιστέυα, ἀφοῦ, εἴκοσι μέρες πριν, καθισμένος στο ἴδιο κάθισμα, που σήμερα βρισκότανε ὁ ἀδερφός του, παρακολουθοῦσε με παιδιαστική χαρά, τὴ συγκίνησή μου, καθὼς διάβαζα τὸ έργο του. Ἦτανε μιὰ τριπραχτη τραγωδία, γεμάτη τραγικές και μοιραίες ἀντιθέσεις, που μου κρατούσανε τὴν ἀναπνοή. Τὸ διάβασμα του

έργου του ὑπῆρξε μιὰ ἐξαιρετική γι' αὐτὸν ἱκανοποίηση κ' ἡ τελευταία που δοκίμασε τότες. Γιὰ τὸν παραγωγισμένο Βαλταδώρο κείνη τὴ στιγμή, ἤμουνα τὸ κοινό, που με τὴ συγκίνησή μου έκανα τὴν καλλίτερη κριτική του έργου του. Ὅστόσο, γιατί τὸ έργο του ἔμειν' ὡς τὸ μοιραῖο τέλος του κλεισμένο μες τὰ συρτάκια του γραφείου του; Ὁ μακαρίτης δὲν ἦταν καθόλου καταφεροτής. Ντροπαλός, μιὰ και περήφανος, έκανε τὴν εντύπωση ἑνὸς ἄβγαλτου παιδιοῦ, που τάλεγε ὅπως ἔφταναν στο στόμα του κ' ἄδιαφοροῦσε γιὰ τὸ σύμπαν.

Γιὰ τὸν κόσμο τὸν κοινό, γιὰ τους ψευδοδιανοούμενους, που σκουπιζονε τὰ λασπωμένα παπούτσια τῶν προθυπουργῶν, φροντίζοντας να μείνουνε οἱ καλοαναθρεμένοι κύριοι, μπρὸς στην κρατοῦσα γερουσία του «Παρνασσου» και τῆς Ἀκαδημίας, ἦταν ἕνας παλαβός, που δὲν τοῦδιναν και μεγάλη σημασία.

Κι' ἀληθινά, γιὰ τὸ σάπιο περιβάλλον, τὸ χιλιοχρονίτικο και τὸ καλοαναθρεμένο,

ὁ Βαλταδῶρος ἦταν ἕνας μεγάλος παλαβός, πού προσπαθοῦσε μὲ τὴ γλῶσσα τῆς ἀλήθειας ν' ἀνοίξει τὸν καινούργιο δρόμο. Τὸ «πῶς», δὲν τὸ λογάριζε. Μπροστά του ὁ βουδός σωστὸ βουνὸ κι' αὐτὸς μονάχος. Πῶς νὰ χαλάσει τὸ βουνό; Νὰ ἡ παλαβομάρα τοῦ Βαλταδῶρου. Παιδὶ τοῦ αἰῶνα αὐτός, δὲν μπορούσε νὰ γυρίσει πίσω. Τραβοῦσε λοιπὸν μπροστὰ κι' ἄς χαμογελοῦσαν εἰρωνικὰ οἱ γριές μουσίσσες.

Ὅμως ἐκεῖνο πού μούκανε ξεχωριστὴ ἐντύπωση, ἦταν ὁ ἀπόλυτος συγχρονισμὸς του. Μὲ τὸν περασμένο αἰῶνα, ἔκανε πρὶν ἀπὸ χρόνια διάρρηξη, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν περασμένα. Τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο τὸν ἀπασχολοῦσαν μοναχά. Τὰ παλιὰ βιβλία καὶ οἱ παλιές προσωπικότητες ἦτανε γι' αὐτὸν σωστὸ ριτσινόλαδο. Κάποτες ἕνας φίλος του φυσιολόγος καὶ ρωμαντικός τῆς κλασσικῆς μορφῆς, πῆγε νὰ τὸν δῆ στὴν Κηφισιά. Ὁ μακαρίτης πρόθυμα καὶ μὲ κάποια παιδιάστικη ντροπὴ τοῦδειξε τὰ ἔργα του. Ὁ φίλος του, κύτταξε κατάπληχτος τὶς εἰκόνες μὲ τὰ τριγωνικὰ σχήματα, στάθηκε παραξενεμένος μπρὸς στὰ πολυχρώμα παραβάν, ὅπου τὰ χρώματα πάλευαν ἀναμεταξύ τους, πρόσεξε τὴν κατακόκκινη πιτζίμα του, πού φόρεσε ξεπίτηδες γιὰ τὴν ἀρμονία τοῦ συνόλου, καί, σὰ νὰ τὸν τραβοῦσε κάτι ἄλλο πιὸ γνώριμο, εἶπε μὲ κάποια στεναχώρια:

— Δὲν πᾶμε ὡς τὸ δάσος ν' ἀπολαύσουμε λίγο καὶ τὴ φύση;

Στὴ στιγμή ὁ μακαρίτης κουρδίστηκε. Τὸ πείσμα του ἀναψε.

— Ἐμεῖς εἴμαστε μοντέρονοι ἄνθρωποι, φώναζε τότες ἔξω φρονῶν. Τί νὰ τὸ κάνωμε τὸ δάσος καὶ τὰ πεῦκα; Αὐτὰ εἶναι

τῆς παλιᾶς σχολῆς. Πᾶνε πιὰ.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ καινούργιου, τοῦ ἀσυνήθιστου ἦτανε ζυμωμένη μὲ τὸ αἷμα του. Ἄν μπορούσε νὰ γίνῃ τὸ θάμα ν' ἀλλάξει τὸ χρῶμα τ' οὐρανοῦ, νὰ γίνῃ κόκκινο καὶ τὸ πεῦκο νάπερνε σχήματα τριγωνικά, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἄλλαζ' ἐξωτερικὴ μορφή καὶ σχῆμα, τότες, ὁ Βαλταδῶρος θὰ γινόταν ἕνας μανιακὸς φυσιολόγος. Μὰ τώρα ἦτανε σὰ νὰ βεβήλωνε τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια τοῦ ὑπερμοντερισμοῦ του, πού δὲν ἀνεχότανε κανένα συμβιβασμό.

Τὶς ιδέες, τὶς πεπονηθεῖς του δὲν τὶς ἀλλάζε μὲ κανένα τρόπο. Θὰ μού ἀπαντήσουν ἴσως πολλοὶ πὼς φρόντιζαν ἄλλοι γιὰ τὶς ὄλικες ἀνάγκες του, κι' αὐτὸ τοῦδινε τὸ θάρρος νὰ λήψῃ ξέθαρα τὴ γνώμη του μὴ καὶ δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ φοβᾶται τοὺς γύρω. Ἐ, ὄχι λοιπόν. Μπορεῖ μὴν εἶχε τὴν ὑποχρέωση νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ ζήσει, μὰ ὥστόσο ἡ ιδέα αὐτὴ τὸν βασάνιζε διαρκῶς. Ἦτανε περήφανος καὶ ὑποχρεωνόταν καὶ μ' ἕναν καφέ ἀκόμη.

Συχνά, καὶ ιδιαίτερα τὶς τελευταῖες του μέρες, μούλεγε μὲ κάποια πίκρα:

— Τί κατάλαβα καὶ μὲ τὴν Τέχνη; Μιὰ δεκάρα δὲν κέρδισα ὡς τώρα. Ντρέπομαι πιὰ καὶ τοὺς δικούς μου τόσα χρόνια.

Κ' ὕστερα, πέρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴ φιλική μου διάθεση, συνέχισε:

— Θὰ πάω στὴν Ἰταλία. Λένε πὼς τὸ κλίμα εἶναι μαλακό. Θὰ πάω. Ποιὸς ξέρει... Μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ κ' ἡ τύχη.

Κ' ἔφυγε μιὰ νύχτα ὁ Βαλταδῶρος, ὄχι γιὰ τὴν Ἰταλία, πού ὄνειρευότανε, μὰ γιὰ τὸ μακρυνὸ κι' ἀγύριστο ταξίδι.

ΝΑΥΣΙΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟ

Ἄν οἱ νεκροὶ αἰσθάνονται, ὁ Βαλταδῶρος θὰ νιώθῃ μιὰ μεγάλη χαρὰ σήμερα. Τὸ μεγάλο του παράπονο — βουβό, σὰν καίτε μεγάλο παράπονο — εἶταν πὼς δὲν τὸν καταλαβαῖναν, πὼς δὲ θέλαν νὰ τὸν καταλάβουν, πὼς δὲν τὸν προσέχαν, πὼς δὲν τὸν ἀγαποῦσαν. Γι' αὐτό, ἡ σημερινὴ μέρα, πού τόσο φίλοι σκύβουν μὲ συγκί-

νηση καὶ μ' ἀγάπη πάνω στὸ ἔργο του καὶ πάνω στὸν ἄνθρωπο, θάταν μιὰ μέρα χαρὰς γι' αὐτόν.

Φτωχὲ Βαλταδῶρε! Δὲν ξέρω ἂν μιὰ μέρα θὰ λογιζέσαι καὶ σὺ μὲς στοὺς Μεγάλους... Τὸν φόρο σου ὅμως, τὸν φόρο ὅλων τῶν Μεγάλων — τὶς πίκρες, τὶς ἀπογοητεύσεις, τὶς παρεξηγήσεις, τὴν ἀμφιβο-

λία, τὸ καρτερικὰ ἀπεγνωσμένο χαμόγελο — τὸν πλήρωσες...

Ὁ Βαλταδῶρος μέσα στὸν κόσμο τῆς Τέχνης τὸν σημερινὸ ἐφάνταζε σὰ μιὰ ξεχωριστὴ φυσιογνωμία. Ἐπαναστάτης — ἀλλὰ Ἐπαναστάτης «σοῦ ἡ κένερισ». Ἐπαναστάτης ἐναντίον τῶν καθιερωμένων, ἐναντίον τῶν ψευτομοντερισμῶν, ἐναντίον τοῦ σχολαστικισμοῦ, ἐναντίον τῆς παραδόσεως, ἐναντίον τῶν Ἐπαναστάσεων! Ἄναρχος; Ἴσως. Μὲς στὴν ψυχὴ του ὅμως, φώλιαζε μιὰ ἀναρχία πού ἐπήγαξε ἀπὸ μιὰν Ἀμφιβολία — τὸν τυρετὸ αὐτὸν τῆς Ἐμπνεύσεως καὶ τῆς Δημιουργίας.

Τὸ σπάνιο αὐτὸ λουλούδι χρειαζόταν λίγη ἀγάπη γιὰ ν' ἀναπτυχθῇ, γιὰ νὰ ζήσει. Καὶ τὴν ἀγάπη αὐτὴ δὲν τὴν εὑρισκε γύρω του ὁ Βαλταδῶρος. Δὲν τὴν ἔβλεπε, τοῦλάχιστον. Μαράζωνε, ὑπέφερε γι' αὐτό. Καὶ τὴν ἀπελπισία του, τὸν σπαραγμὸ τῆς

ψυχῆς του, τὸν παρουσίαζε ὡς περηφάνεια, ὡς κακία στὰ μάτια τῶν ἀνίδεων... Δὲ ζητοῦσε θαυμασμούς, δὲ ζητοῦσε ἐπαίνους: λίγη ἀγάπη μόνο ζητοῦσε, λίγη καλωσύνη... Καὶ πὼς σοῦ γελᾶν κατὰμουτρο οἱ ἄνθρωποι ὅταν τοὺς ζητᾶς ἕνα τόσο ἀπλὸ πράμα...

Τὸ ποικιλότροπο ἔργο τοῦ Βαλταδῶρου — μὲ τὶς ἀνησυχίες του, μὲ τὴ φανταχτερὴ ἀφέλειά του, μὲ τὴν ιδιότροπη πρωτοτυπία του, μὲ τὴ συγκινημένη ὑποβλητικότητα του — δὲν εἶναι παρὰ ἕνα καθρέφτισμα τῆς ψυχῆς του. Σήμερα θὰ βρεθοῦν πολλοὶ ὕμνητές τοῦ ἔργου του... Κανένας ὅμως δὲν ἀξίζει ὅσο ἡ συγκίνηση ἐκεῖνον πού ἔτυχε νὰ τοῦ χαρίσουν μερικὲς στιγμὲς εὐτυχίας, σφίγγοντας μὲ εὐλιχρίνεια τὸ χέρι του...

Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

ΠΩΣ ΕΓΝΩΡΙΣΑ ΤΟ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟ

Ἦμαστε παιδιά τοῦ σχολείου, ὅταν γνωριστήκαμε μὲ τὸν Βαλταδῶρο: εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν πατρίδα του γιὰ νὰ φοιτήσῃ ἐδῶ στὸ Γυμνάσιο. Ἡ γνωριμία μας ἐκείνη, μού μένει ὡς μιὰ ιδεώδης ἀνάμνηση, ἀνακατεμένη μὲ πολλὰς ἄλλες παιδιάστικες ἐντυπώσεις, καὶ μὲ τὸ θάνατο ἐνὸς ἄλλου φίλου μας, μεγαλείτερον ἀπὸ μᾶς, τοῦ Μήτσου Στεργίου. Καὶ εἶχε ἀπὸ τότε, τὴ λεπτὴ σιλουέττα, τὴν ἀσθενικὴ φωνή, τὴν ἀδυναμία στὴν ἔκφραση — ἕνα κλειστὸ βασιανιστικὸ πάθος. Κατόπιν χωρίσαμε.

Ἦστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια, ἕνα μεσημέρι χειμωνιάτικο μὲ ἥλιο, τὸν εἶδα (μεγαλωμένο πιὰ) ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴ Βιβλιοθήκη, σκύβοντας ἀπάνω στὰ βιβλία πού εἶνε ἐκτεθειμένα ἐκεῖ, στὸ πεζοδρόμιο. Ἐκτοτε, γνωριστήκαμε ἀλλιῶτικα: ὡς δύο παλαιοὶ φίλοι, πού ἔφαγναν μὲ ὄλον τὸ νεανικὸν ἐνθουσιασμό τους νὰ πραγματοποιήσουν στὸ ἀβέβαιο μέλλον, κάτι σπανιότερο ἀπ' ὅ,τι οἱ ἄλλοι, οἱ θετικοὶ ἄνθρωποι. Σὲ ἄλλα συμφωνοῦσαμε καὶ σὲ ἄλλα διαφωνοῦσαμε. Οἱ προτιμήσεις του τότε, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς δικές μου, ἦσαν πολὺ συντηρητικὲς. Ὅσῳσο ἐμπιστεύονταν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὶς

καλλιτεχνικές του συγκινήσεις. Φοιτούσαμε κ' οἱ δυὸ στὸ Πολυτεχνεῖο, στὴ σχολὴ τῶν καλῶν τεχνῶν.

Ἄλλὰ δὲν παρήλθε καὶ πολὺς καιρὸς (οὔτε ἕνα ἔτος) καὶ χωρίσαμε. Καὶ χωρίσαμε γιὰ πολλὰ χρόνια — χρόνια σκληρὰ καὶ ἀπαίσια. Ἐφυγε γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ἦταν ἡ μόνη ἐπιθυμία του. Κ' ἕνα χειμωνιάτικο ἀπόγευμα μὲ ἥλιο, ὕστερα ἀπὸ ὀκτῶ περίπου χρόνια, χωρὶς νὰ ξέρω πού βρισκότανε ἢ κι' ἂν ζοῦσε ἀκόμα, ἔρχεται στὸ σπίτι μὲ μιὰ ἐμφάνιση κοιμηθῆ, παριζιάνικη ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχει ἀλλάξει καθόλου, καὶ καθόλου, σὲ ὅ,τι τότε χαρακτηρίζε καὶ προθεοῦ νὰ φέγῃ. Μάλιστα ἀπόρησα: πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού εἶδε τόσα πράγματα σπουδαῖα (ρεκλάμες, βιβλία καὶ μουσεῖα), ἔζησε ἕνα τόσο διάστημα στὴ Γερμανία καὶ στὴ Γαλλία, ἐπέστρεψε ἀναλόωτος, τὸ ἴδιο ὅπως τὸν εἶχα γνωρίσει τότε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Δεξαμενὴ, ὅταν εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν πατρίδα του ὡς μαθητὴς ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, καὶ ζοῦσε ἀκόμα ὁ Μήτσος ὁ Στεργίου (ἕνα παιδί ἀπ' τὴ Λευκάδα μὲ δικές μου, ἦσαν πολὺ συντηρητικὲς. Ὅσῳσο ἐμπιστεύονταν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὶς

μου. Είχε τη λεπτή σιλουέττα του, την ασθενική φωνή του, την αδυναμία στην έκφραση, το κλειστό βασανιστικό πάθος στην ψυχή του.

Υπήρχε όμως μεταξύ μας κάποια διαφορά: ενώ αυτός έγυρισε επαναστατημένος, εγώ είχα μεταβληθεί (δεν εκτιμούσα όπως άλλοτε τα ποιήματα του Καβάφη, για τα οποία είχαμε τόσες φορές μαλώσει, τον καιρό που φοιτούσαμε μαζί στο Πολυτεχνείο κι αγαπούσε την Άννη, την εποχή που συναντηθήκαμε για δεύτερη φορά στη ζωή, απ' έξω απ' τη Βιβλιοθήκη, στο πεζοδρόμιο, εκεί που είνε εκτεθειμένα τα παλιά βιβλία), και ήμουν συντηρητικός, σε ό,τι αυτός έθεωρούσε ως μόνη αλήθεια. Ήταν μοντέρνος—κατά ένα τέτοιο τρόπο μοντέρνος, που δεν μπορούσα να τον δι-

ΜΙΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ

Αμφιβάλλω αν η «Πρωτοπορία» θα εύρη δημοσιεύσιμο το μικρό τουτό άρθρο, γιατί πραγματικά σε όσους ε γνώριζαν τον πεθαμένο ζωγράφο δεν έχει να προσθέσει τίποτε νέο: Ποτέ δεν έτυχε να ιδώ κανένα έργο του, ποτέ δεν έτυχε ν' άκούσω τις τεχνικές του αντιλήψεις: από επιθυμία τελειότερου και από μετριοφροσύνη ο Βαλταδωρός δεν έκαμε ποτέ μέχρι του θανάτου έκθεση: στις επισκέψεις μερικών ξένων εκθέσεων, που εκάμαμε μαζί, από άβρογτητα ίσως, δεν ήθέλησε να μου εξωτερικεύσει καμμιά σκέψη ή κρίση του, ακούοντας μόνο τις δικές μου· στις κριτικές, που για άρκετο διάστημα, έδημοσίευε στις στήλες της «Ζωγραφικής» της «Νέας Έστίας», για τον ίδιον ίσως λόγο, απέφυγε σχεδόν πάντοτε να γράψει κατ'ευθείαν τις γνώμες του, προτιμώντας να περιορίζεται μάλλον σε κατάταξη των ζωγράφων στις ανεγνωρισμένες ευρωπαϊκές σχολές, και σε καλλιτεχνική φιλολογία τέλος, ούτε το άτελει του στάθηκε ποτέ τυχερός να βρω: εγκαταστημένος στην Κηφισιά, στις βαθύσιες κι' απόμερες αυλές ξενοδοχείου, «ελάινανε βιών» επί πλέον, ανικανοποίητος πάντα από το περιβάλλον του, μετεκόμιζε όλοένα προς τα βορειότερα της Κηφισιάς, ζητώντας ίσως περισσότερη

καιολογία. Έβλεπα πολλή έπιμονή σε ό,τι δεν ήταν παρὰ ιδιοτροπία δική του. Όστόσο, επαναλάβαμε τις συναντήσεις μας. Δύο φίλοι δεν χωρίζουν εύκολα. Έμεινε, κατ' άρχάς, στο Μαρούσι. Κατόπιν, τα δύο τελευταία χρόνια, στην Κηφισιά. Η τροφή του ήταν το παράδοξο. Η συντροφιά του στενάχωρη. Το έργο του, ένας μικρός πίνακας που θύμιζε το «κοιμητήριο» του Chagal, «**το σταματημένο ρολόι**».

Και παρέμεινε μέχρι τέλους ο ίδιος: με τη λεπτή σιλουέττα του, με την ασθενική φωνή του, με την αδυναμία στην έκφραση, με το κλειστό βασανιστικό πάθος στην ψυχή του.

Ευτυχής που το κατώρθωσε.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

καθαριότητα και ανοιχτότερο όρίζοντα. Παντού τ' όνομά του ήταν άγνωστο.

Να προσθέσω τώρα μερικές λέξεις για τον άνθρωπο;

Έγνωρισθήκαμε τον Όχτώβρη του 1928 στην Κηφισιά, όπου είχα καταφύγει για μιάν εβδομάδα, ζητώντας λίγη άναπαυση, λίγη σύναξη παλιών άναμνήσεων και το φθινοπωρινό άρωμα του ύγρου πάγκου, όταν πρό πάντων φθάνουν τα πρωτοβόγια. Έκάναμε μαζί έναν μακρότατο περίπατο στην πεδιάδα. Ο άξαφνος βορριάς ανέμιζε τάραια μακροσμένα πεύκα και το τοπίο είχε μιá σπάνια ζωγραφικότητα. Αντιθέτως ή συνομιλία μας εστάθηκε μάλλον πεζή και κοροαστική. Εντύπωση μου έκαμεν ή όδυνηρή αδυναμία του φίλου μου, ή μεγάλη του λιποσαρκία. Η ευνυμία του ως τόσο ερχόταν σε αντίθεση με μιάν υγεία τόσο όλοφάνερα επικίνδυνη. Είχε έναν παράξενο τρόπο όμιλίας: ένα είδος συνεχών εξομολογήσεων. Τις έκαμεν άπτότομα και με τρόπο υπερβολικό: μεγάλες σκέψεις, μεγάλες έπιφυλάξεις, μεγάλες απογοητεύσεις για πράγματα και πρόσωπα άσήμαντα, τα πιό πολλά. Αυτός ό ζωγράφος έμιλούσε άδύτικοπα για φιλολογία. Ωσάν να είχε πάντοτε στο νου του το πα-

λαιό του Πνθαγόρα: «Ουδείς άγεωμέτρος εισίτω», έβλεπε τα πράγματα από μιάν εύλαβική άπόσταση και προοπτική. Η αλήθεια είναι ότι ποτέ δεν κατόρθωσα να συσχετίσω την αξία της λογοτεχνίας μας με την αξία της ζωγραφικής μας· δεν έχω φυσικά, την εξοικείωση που χρειάζεται όπως δήποτε, έχω μιάν ιδέα ότι ή ελληνική ζωγραφική κινείται στη γενικότητά της, κάπως πιό άνοιχτά και πιό συγχρονιστικά: αλλά ποιός ξαίρει αν ή εύλάβειά μου δεν είναι ή αντίστοιχη με του πεθαμένου φίλου, και αν δεν κρατώ την αντίστοιχην άπόσταση!

Μου έμίλησε και λίγα πράγματα για τη ζωή του: μου έλεγε ότι έπέρασε έφτά από τα ώραιότερα χρόνια του στη μεσημβρινή Γαλλία, άντικρὸν στον όκεανό, κάτω από τη στέγη ενός φιλόξενου έρωτα και εκεί έγραψε βιβλία επάνω στα βιβλία· άλλα δεν ήμπορεσα να καταλάβω τότε, γιατί παραίτησε μιá τόσον ώραία ζωή, για να τυπώσει το πρώτο απ' αυτά με τυπογραφικήν άκαλαισθησία και πλήθος παροραμάτων... Ευτυχώς, δεν ήταν ύποχρεωμένος να εργάζεται για να ζή. Άλλ' ούτε και το πινέλλο του εσκεφτόταν συχνά, όσο ζούσε

στην Κηφισιά· είχε, το περισσότερο, έμπνεύσεις και προθέσεις, αλλά διατηρώντας συνήθειες μοσεμικές από τα ευρωπαϊκά του χρόνια, επάλευε με τον εύθραστον εαυτό του να βρή την καλλιτεχνική αυστηρήν εργατικότητα, πράγμα ίσως που του άρνιόταν κ' ή ίδια του αμφίβωλη υγεία.

Με κάποιαν άρμοδιότητα σχετ. ή, τον έπροσκάλεσα να συνεργασθῆ στην «Νέα Έστία». Ήταν τακτικός για άρκετόν καιρό και χαϊρόμουν να βλέπω με πόσο σφιχτό στυλ έγραφε τα σημειώματά του, αντίθετα από τη λοιπή του πρόζα, που ήταν συνήθως άμελημένη. Έξαφνα, άπομακρύνθηκε, για λόγους ίσως οικονομικούς, αλλά περισσότερο γιατί επάνω σ' αυτό το επίπεδο ήταν όνειροπόλος. Αναίτια σκιά δυσαρρεσκείας έφθανε και ως έμένα, και άποτέλεσμα της ήταν ή σιωπή που εκράτησεν από τότε. Με πολλή μου λύπη μόνον από τρίτους έμάθαινα πιá ειδήσεις του: δεν επάλευε για να κερδίση την τέχνη, αλλά τη ζωή... Και κάποτε, έσβυσεν άθόρυβα, αυτός ό Θεσσαλός, από εξάντληση και άτροφία, μεταξύ της νεοελληνικής ήθογραφίας και της κυβιστικής τέχνης.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Ο ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ

— Ά! δεσποίνις, ξέρετε, κάτι να σάς πώ...

— Όρίστε.

— Με τον τρόπο που σεις ζωγραφίζετε, εγώ γράφω τα διηγήματά μου.

Ο διάλογος αυτός γίνηκε μεταξύ του Βαλταδώρου και της δίδας Μπερτσά στη Γερμανία. Εκεί γνωριστήκαν οι δύο αυτοί πρωτοπόροι κ' εκεί ό Βαλταδωρός εύρηκε μιá παράξενη άναλογία της λογογραφικής του Τέχνης με τη ζωγραφική της δίδος Μπερτσά.

Κ' έμεινε γιομάτος κατάπληξη!

Πραγματικά, αν δεν υπάρχει όμοιότητα μεταξύ της ζωγραφικής εκείνης και της λογογραφικής εργασίας εκείνου, υπάρχει όμως μιá άναλογία. Όπως ή δίδα Μπερτσά άφισε τους τριμμένους δρόμους και δημιούργησε τη ζωγραφική της από την αρχή, ξανα-

πλάθοντας μιá δική της φύση, με δικές της ζωγραφικές αξίες, έτσι κι ό Βαλταδωρός εσύνηθε τα λογοτεχνήματά του μακριά από τους αιώνιους σχολούς κανόνες. Βγήκε τολμηρά με νέες σημαίες, με νέα τσεκούρια, με νέους μπαλτάδες.

— Έσύ, παιδί μου, κρατās μπαλτά. Τιμάς και τ' όνομά σου, που θα πῆ πως οι πρόγονοί σου ήτανε όπλίτες, άρχηγοί σε στρατό μέσα, και κρατούσαν τους μπαλτάδες: μπαλταδωροί.— Έτσι τούλεγε ό μακαρίτης Ψυχάρης, όταν τον γνώρισε στο Παρίσι.

Ήτανε άληθινός Μπαλταδωρός ό Γιώργος. Ένα ασθενικό πλάσμα, κ' όμως μιá μεγάλη ελεύτερη ψυχή. Μιá ψυχή άλάκρη άφιερωμένη στην Τέχνη. Χωρίς συμβιβασμούς, χωρίς μικροψυχίες, χωρίς άρρι-

βίσιτικες προστυχιές, χωρίς χυδαίους υπολογισμούς... Ήτανε μακριά από τὰ γύρω του. Δὲν ἠθελε νὰ ξέση τὸ ρουσφέτι, τὴ συναλλαγή, τὴ θεσιθρηία, κάθε βρωμιά, ὅλα ὅσα ὀργιάζουν γύρω μας καὶ λερώνουν τόσο πρόστια μετὰ τὸ βούρο τους τὴν καλλιτεχνική καὶ λογοτεχνική μας ζωή.

Ήτανε ὁ Ἄγνος Καλλιτέχνης.

«Ίδε ἀληθῆς Ἰσραηλίτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι».

Αὐτὸς ἦτανε ὁ Γιώργος Α. Βαλταδῶρος.

* * *

Ήτανε ὁ πρωτοπόρος, ὁ μοντέρνος, ὁ σημερινὸς καὶ ὁ αὐριανός.

Μὰ κι' ὁ ἴσιος κι' ὁ τίμιος, πὺν δὲν καταλάβαινε κανένα συμβιβασμό, καμμιά υποχώρηση.

Εἶχε ΠΙΣΤΗ.

Εἶχε σπονδυλικὴ στήλη ἀλύγιστη. Τὰ μάτια του γυρισμένα πάντα μπροστά. Στὸ νέο φῶς. Μακριὰ ἀπὸ πατημένα μονοπάτια, ἀπὸ χλιοπερασμένα τεχνικά τερτίπια.

Ήτανε μαζί καὶ ζωγράφος καὶ λογοτέχνης. Ὅσο κι' ἂν δὲν ἔφτασε στὴν ὠριμότητά του, στὴν ἀπόλυτη ὠριμότητα, ὅπως τὴν ὀνειρευότανε, ἔκαμε ὅτι μπορούσε. Πέθανε δὰ καὶ νέος, μόλις 33 χρονῶν..

Τοῦ ἦταν ὅμως ἀρκετὴ ἡ τόση ζωὴ του γιὰ νὰ μᾶς δείξη πὺς ἦτανε γερός καὶ ἀτρόνιχτος πρωτοπόρος καὶ πὺς εἶχε πίστη ἀσάλευτη στὸ δρόμο του.

Γι' αὐτὰ τὰ δυὸ τὸν τιμᾶμε.

* * *

Ὁ Γιώργος Α. Βαλταδῶρος δὲν ἔχει μεγάλη βιογραφία. Γεννήθηκε τὸ 1897 στὴν Καρδίτσα τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ γονεὺς νότιους Θεσσαλοὺς κι' ἀνατράφηκε στὸν τόπο του. Ἀργότερα ἦρθε στὴν Ἀθήνα κι' ἄρχισε νὰ σπουδάζη ζωγραφικὴ στὸ Πολυτεχνεῖο. Μὰ γλήγορα εἶδε πὺς ἔχανε τὸν καιρὸ του ἐδῶ καὶ τράβηξε γιὰ ὄξω. Ἐμεινε χρόνια στὴ Γερμανία καὶ στὴ Γαλλία, μελετώντας ζωγραφικὴ καὶ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία. Μὰ ἡ ἀρρώστια τὸν κυνηγοῦσε. Στομαχικὰ καὶ στηθικὰ τοῦ παρουσίαστηκαν. Ἐτσι γύρισε δῶ καὶ πῆγε ἀπὸ τὸ 1926 στὸ Μαρούσι γιὰ νὰ διορθώση τὴν ὑγεία του. Μὰ κεῖ δὲν κατάφερε νὰ βροῖ τὴν ἡσυχία πὺν ποθοῦσε καὶ ἀνέ-

βηκε στὴν Κηφισιά ἀπὸ τὸ 1928. Ἐργάστηκε κεῖ μετὰ διάθεση, μὰ ἡ ὑγεία του ὀλοένα χειρότερη. Στὸ τέλος ἀποφάσισε νὰ πάη στὴν Καρδίτσα νὰ μείνη μαζί μετὰ τὸν ἀδερφὸ του. Πῆγε ὁ ἀδερφός του στὴν Κηφισιά κι' ὁ Γιώργος ετοίμασε τὰ πράγματα του γιὰ νὰ φύη τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῖ γιὰ τὴν Καρδίτσα. Μὰ τὸ πρωῖ πὺν ἦτανε νὰ φύη, βρέθηκε στὴν κάμαρά του πεθαμένος! Ήτανε ἡ αὐγὴ τῆς Κυριακῆς 16 Νοέμβρη 1930. Ἡ κηδεία του γίνηκε ἀπλή, πρὶν προφτάσουν νὰ τὸ μάθουν οἱ φίλοι του στὴν Ἀθήνα. Καὶ τὸν θάψανε στὸ κοιμητήριο τῆς Κηφισιάς.

* * *

Ἡ λογοτεχνική του ἐργασία ἀρχίζει ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν βρισκότανε ἀκόμα στὴ Γερμανία. Φαίνεται πὺς ἐδοκίμαζε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἑαυτὸ του μαζί στὴν αἰσθητικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη, μὰ καὶ στὴ ζωγραφικὴ, ἀπάνω σὲ καινούριους δρόμους. Ἐτσι ἔξωγράφει ἐκεῖ, χωρίς κανέναν ἐδῶ νὰ ξέση τὴν ἐργασία του, μὰ κι' ἔστειλε ἀνταποκρίσεις ὅ' ἐφημερίδες, πὺν ἀπ' αὐτὲς τὸν μάθανε οἱ πατριῶτες του. Οἱ ἀνταποκρίσεις αὐτὲς ἦτανε τεχνοκριτικές, φιλολογικὲς μὰ καὶ πολιτικὲς. Τότες ἔστειλε καὶ στὴν ἐφημερίδα «Ἐμπρός» μιὰ σειρά ἄρθρα γιὰ τὸν ἀγαπημένο του ζωγράφο Vincent van Gogh, πὺν ξανάγραψε πὺν προσεχτικὴ μελέτη γι' αὐτὸν πέρσι στὴν «Πρωτοπορία».

Ὅταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1926, ἄρχισε νὰ δημοσιεύη καὶ διηγήματα. Μὰ ξέρουμε πὺς καταγινότανε μ' αὐτὰ καὶ πρὶν, ὅταν ἦτανε ἀκόμα στὴ Γερμανία. Ὅστόσο τὸ πρῶτο του διήγημα μῆκε στὸ περιοδικὸ «Παρασκήνια», τοῦ κ. Παρασκευᾶ. Τὸ διήγημα κεῖνο τοῦ Βαλταδῶρου εἶνε ὁ «Καλόγερος Ζωγράφος», δημοσιευμένο στὸ φυλλάδιο τοῦ Δεκέμβρη 1926. Κατόπι στὸ ἴδιο περιοδικὸ δημοσίεψε τὴ «Βιβριότσα» (Γενάρης 1927), τὸν «Κλέφτη» (Ἰούνιος 1927) καὶ ἄλλα. Μέσα στὸ 1927 ἔβγαλε καὶ σὲ βιβλίον τὰ διηγήματ' αὐτὰ καὶ ἄλλα μετὰ τίτλο «Ὅσοι ζήσουν». Τὰ διηγήματα κεῖνα εἶναι ἡθογραφικὰ μετὰ ὑπόθεσες παρμένες ἀπὸ τὴ Θεσσαλικὴ ζωὴ. Ἀρκετὰ ζωηρὰ γραμμένα καὶ

μετὰ κάποια πρωτοτυπία. Πρόλογο στὸ βιβλίον ἔχει γράψη ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας.

Μὰ δὲν ἔπαψε ὁ Βαλταδῶρος νὰ δημοσιεύη καὶ τεχνοκριτικὴ ἐργασία. Στὰ «Παρασκήνια» ἀργότερα δημοσίεψε σύντομο σημείωμα γιὰ τὸν «Ἐξπρεσιονισμό» καὶ ἕνα σημείωμα γιὰ τὸ ζωγράφον Νικ. Λύτρα, ὅταν αὐτὸς πέθανε, δηλαδὴ τὸ Γενάρη τοῦ 1928. Ἐπειτα, κατὰ τὸ 1929, ἔγραφε γιὰ λίγο καιρὸ κριτικὲς γιὰ τὶς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἐστία» τοῦ κ. Γρ. Ξενόπουλου.

Σ' ὅλ' αὐτὰ φαινότανε ὁ ἀνήσυχος δημιουργός, πὺν ζητᾶ νὰ ξεχωρίση καινούριους δρόμους καὶ νὰ βαδίση σ' αὐτούς. Φαινότανε ἡ περιφρόνησή του στὰ παλιὰ καλοῦπια, στὶς ἀντιγραφές, στὴ στασιμότητα. Ζητοῦσε νὰ βροῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, μὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, καινούργιες δημιουργικὲς ἀξίες, Τέχνη μετὰ νέα μορφή καὶ μετὰ νέα οὐσία.

Ἐτσι βαδίζοντας, παρουσίασε τὸ 1929 τὰ τρία διηγήματά του πὺν μῆκανε στὴν «Πρωτοπορία»: «Τὸ Πράσινο κλουβὶ ...», «Ἡ γυναῖκα, πὺν περπατεῖ στὸ σῦρμα» καὶ «Τὸ ξένο σπιτί ...», μὰ καὶ τὸ διήγημα πὺν μπαίνει σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο. Αὐτὰ, τὰ διηγήματά του ἔχουν μιὰ νέα τεχνική, μὰ καὶ κάτι τὸ ὑπερρεαλιστικὸ καὶ τὸ ἐξαιρετικὰ μοντέρνο στὴ σύνθεσή τους.

Ὁξω ἀπ' αὐτὰ ὁ Βαλταδῶρος εἶχε ἐτοιμὴ καὶ μιὰ σειρά μελέτες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ ἔργο τῶν ἐξπρεσιονιστῶν καὶ ἄλλων νέων ζωγράφων. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς γιὰ τὸν Vincent van Gogh δημοσιέψαμε πέρσι καὶ μιὰν ἄλλη γιὰ τὸ Cézanne δημοσιεύσαμε σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο. Ἡ σειρά ὁμως αὐτῶν τῶν μελετῶν εἶνε ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ὁ μακαρίτης ἐσκόπευε νὰν τις βγάλη σὲ βιβλίον. Ἐλπίζουμε ὅλες οἱ μελέτες αὐτὲς νὰ βροθῆκανε στὰ χειρόγραφα του.

Τώρα τελευταῖα, τοὺς ὕστερους μῆνες τῆς ζωῆς του, ὁ Βαλταδῶρος ἐρρίχτηκε στὴ συγγραφὴ ἔργων γιὰ τὸ θέατρο καὶ κατάφερε νὰ τελειώση δυὸ σύντομα, μὰ τρίπρακτα, κομμάτια. Τὸ ἕνα εἶναι μιὰ τραγωδία ἡθογραφικὴ μετὰ Θεσσαλικὴ ὑπόθεση καὶ τίτλο «Τὸ ὄρνον» καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ἕνα μοντέρνο ὑπερρεαλιστικὸ καὶ σατυρικὸ δρά-

ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ
(Ἀπὸ φωτογραφία)

μα, πὺν ξετυλίγεται σ' ἕνα καφενεῖο γιομάτο μετὰ τυχοδιώχτες, σχηματιστές καὶ ἄλλους τύπους καὶ μετὰ τίτλο «Ἡ γυριστὴ πόρτα». Τὰ δυὸ αὐτὰ ἔργα ὁ δύστηνος δὲν μπόρεσε οὔτε νὰν τὰ παῖξη, οὔτε νὰν τὰ τυπώση...

* * *

Ἀπὸ χρόνια τώρα ὁ Βαλταδῶρος καταγινότανε στὴ ζωγραφικὴ. Ὅχι μονάχα θεωρητικὰ καὶ κριτικὰ. Ζωγράφιζε κι' ὁ ἴδιος. Μὰ δὲν ἔδειχνε τὰ ἔργα του. Ἐνα σχέδιό του ἀρκετὰ παράξενο μῆκε στὸ ξόφυλλο τοῦ βιβλίου του «Ὅσοι ζήσουν» καὶ ἕνα ἄλλο ἔργο του μετὰ τρεῖς τύπους τοῦ καφενεῖου, σχεδιασμένους μετὰ τριγωνικὰ διακοσμητικὰ σχήματα, τὸ εἶδαμε κάποτε ἐκθεμένο στὸ καφενεῖο τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Μαροῦσι. Τάλλα ἔργα του τῆς ζωγραφικῆς δὲν τᾶδειχνε, παρὰ μονάχα

στούς στενούς φίλους του στο άτελιέ του. Κι' οι πιο πολλοί όμως κι' απ' αυτούς μένανε μ' ανοιχτό στόμα!

Εμείς όμως τιμάμε την προσπάθειά του. Ο παράξενος αυτός καλλιτέχνης έκανε δικές του, καθαρά προσωπικές δημιουργίες. Βέβαια ήτανε ένας μετακινιστής. Μα με το δικό του τρόπο. Το χρώμα του ήτανε λαμπρό, θαμπωτικό, άπτόμο, σ' έπιπεδα τριγωνικά ή πολυγωνικά. Τα σχήματα έφεραν μια έντύπωση από ήλιγο και ζητούσαν να δημιουργήσουν σύγχρονες ταραχές και συγκινήσεις. Είναι πολύ ενδιαφέροντα αυτά τα πρωτοποριακά ψαξίματα του Βαλταδώρου. Αξίζει ιδιαίτερα οι νέοι νάν τα προσέξουν.

Σύντομα - σύντομα αυτή είναι η δημιουργική εργασία του Βαλταδώρου. Πρωτοποριακή και στη λογοτεχνία και στη ζωγραφική. Μα ούτε ένοιωθε ό μακαρίτης πως μπορούσε να υπάρχει Τέχνη έξω από τούς πρωτοποριακούς δρόμους, έξω από την άτελευθέρωση και από την εργασία που έχει γερή προσωπική σφραγίδα

Πολλές φορές μάλιστα κ' εμάς μās παρεξηγούσε και μās θεωρούσε παλιούς. Απορούσε ακόμα γιατί κάναμε πολύ λόγο για τόν Ψυχάρη.

— Κ' εγώ τόν τιμάω και τόν αγαπάω τόν Ψυχάρη, μās έλεγε. Μα αυτός πάει πιά, κύριε Φώτη!... Τι τά θέλετε αυτά; Εμείς τώρα έχουμε άλλα.

Τόν Ψυχάρη ό Βαλταδώρος τόν γνώρισε στο Παρίσι. Και τόν εκτιμούσε, όπως και κείνος εκτιμούσε τόν πρωτοποριακό θάρρος του Βαλταδώρου και την καθάρια

δημοτική του. Γίνηκε όμως κάποτε μεταξύ τους ένα έπεισόδιο.

Ο Βαλταδώρος αποφάσισε να διαβάσει τόν Ψυχάρη ένα διήγημά του, τόν «Πράσινο κλουβί..», που τόν δημοσιέψαμε κατόπι στην «Πρωτοπορία». Στην αρχή ό Ψυχάρης τόν άκουγε προσεχτικά και με πολύ ενδιαφέρο. Μα κατόπι, μόλις είδε πως είχε μέσα κάτι τόν μισογυνικό, άρχισε να κατασφραγίζει κι' άξαφνα τόν είχε:

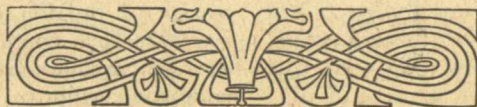
— Γι' άκούστε δώ, φίλε μου. Τι είν' αυτά; Δεν επιτρέπω εγώ αυτά τά πράγματα να μου τά διαβάζετε μέσα στο σπίτι μου. Ξέρετε δά τί έχω τραβήξει εγώ γιατί αγαπάω τις γυναίκες... Λοιπόν, σάς παρακαλώ σηκωθείτε και άκολουθήστε με.

Έτσι τόν οδήγησεν εις την πόρτα. Έκει τού είπε: «Καλημέρα σας!» Και τού κλεισε την πόρτα πίσω του.

Ο Βαλταδώρος έμεινε γιομάτος έκπληξη για τή διαγωγή αυτή του Δασκάλου. Την άλλη μέρα όμως ό Ψυχάρης μετάνοισε και τού στείλε ένα γράμμα, που τού ζητούσε συμπάθειο πολύ ταπεινά και τόν παρακαλούσε να ξαναπάει σπίτι του και να μην τόν παραξηγήσει. Είχε παραφρονη, γιατί αγαπούσε πολύ τις γυναίκες...

Κι' όμως κι' ό Βαλταδώρος δεν ήτανε μισογύνης. Αγαπούσε τις γυναίκες, μα τις θεωρούσε κατώτερα όντα. Δεν είνε ανάγκη να ζητήσουμε αυτή τή στιγμή τά αίτια, ούτε να κρίνουμε αν είχε δίκιο.

Ο Γιώργος Α. Βαλταδώρος ήτανε ένας ξεχωριστός τύπος, γιομάτος ειλικρίνεια, πρωτοτυπία και πίστη. Αξίζει να εκτιμούμε τή μνήμη του όσο μπορούμε. Και να τόν βάλλουμε μπρός στους νεώτερους σαν ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ. ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Β. PAUL CÉZANNE

ζονάμουρωοροπ νητίε γέο εηπερεο Ο Cézanne ζούσε στο Παρίσι, έσο ζούσε στην Αγγλία... Η ζωή του... Η καλλιτεχνική αντίδοσή του... Η σχέση του με την εικόνα... Η σημασία του στην τέχνη... Η επίδρασή του στους νεώτερους... Η κληρονομιά του... Η σημασία του στην ιστορία της τέχνης...

... Η καλλιτεχνική αντίδοσή του... Η σχέση του με την εικόνα... Η σημασία του στην τέχνη... Η επίδρασή του στους νεώτερους... Η κληρονομιά του... Η σημασία του στην ιστορία της τέχνης...

Ἄγνωστοι αὐτοὶ δούλευαν μὲ τοὺς ἄλλους συντεχνίτας τους σὲ κάτι, πὺν τοὺς τραβοῦσε ἄδεια, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ξαίρουν τὴ καλλιτεχνική τους ἀξία! Ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα τῆς γλυπτικῆς τους ἔβγαιναν ἀπ' τὸ μεροδοῦλι τους!... Μόνοι τους τὰ συνέθεταν καὶ τὰ ζωντάνευαν στὴν πέτρα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παραμερισμένοι στὴ ζωὴ σιωπηλοὶ ἦρωες τῆς Τέχνης δὲν ἔχουν καμιὰ ἐπιτήδεια, πνευματικὴ εὐστροφία γιὰ νὰ προσανατολιστοῦν μὲ τὸ περιβάλλον τους. Ἡ Τέχνη εἶναι γιὰ αὐτοὺς, σὰ μιὰ ζωϊκὴ ἀνάγκη βαλμένη μὲς τὸ αἷμα τους. Δὲν ἐργάζονται γιὰ καμιὰ «προσωπικὴ» φιλοδοξία, ἀφοῦ κι' αὐτὸ ἀκόμα τὰ ἔργα τους δὲν ἔχουν τ' ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ των! Μένουν «ἀνώνυμα», σὰν νὰ ἀνήκουν περισσότερο στὴ μεγάλη, γόνιμη ἐποχὴ τους. παρὰ σ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους!...

Πρέπει νὰ δεῖ κανένας τοὺς «φτωχοὺς» ἀνθρώπους τοῦ Cézanne, πὺν μὲ τόση ἀγάπη ἔχει μαζέψει στοὺς θαυμασίους πίνακάς του, γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἀλήθεια αὐτῆ. Τί γοητεία κλειοῦν σόλη τὴν ἀπλοϊκὴ στάση, πὺν τοὺς βάζει νὰ κάθονται μὲ τὰ καθαρά, περιποιημένα, κυριακάτικα ρούχά τους!... Τὰ πρόσωπά τους μὲ κόπο προσπαθοῦν νὰ κρύψουν τὴν ταραχὴ, τὸ ντροπαλὸ αἶσθημα, πὺν μὲ προστὰ στὸ ζωγράφο, πὺν θὰ τοὺς ἀποθανάτισε! Ἰδοὺ ἢ κυρία Cézanne ἐτοιμάζεται πάλι νὰ ποζάρει!... Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ φορέσει τὰ καινούρια, κατακόκκινα παπούτσια της! Γι' αὐτὸ ἴσως χαμογελάει ἀπ' εὐχαρίστηση καὶ κἀπία κοκκεταρία! Παρακάτω μιὰ συντροφία ἀπὸ χωριάτες παίζον σ' ἕνα μπιστορὸ τὸ ἀγαπημένον παιγνίδι τους! Ἐνῶ παρὰμέρα μιὰ γριά γυναίκα σκύφτει τὸ κεφάλι της στὸ στήθος της, σὰ νὰ τὴ βαραίνουν τὰ χρόνια. Καὶ μετράει μὲ συλλοὴ τοὺς μαύρους κόμπους τοῦ κομπολογιοῦ της...

Οἱ μικρὲς αὐτὲς ἀσήμαντες γιὰ ἕναν ἄλλον λαϊκὲς σκηνὲς μ' ὄλο τὸ μυστικὸ χρῶμα τὸν μεταφέρονται ἀπ' τὸν Cézanne ἀπ' τὰ στενὰ τοπικιστικὰ ὄρια των στὴν ἀνώτερη φόρμα μιᾶς πολὺ ἀνθρώπινης σύνθεσης. Μέσα στὴν Τέχνη του ἀφομοιώνονται μ' ὄλα τὰ αἰώνια στοιχεῖά της...

Β'.

Ὁ Cézanne δὲν εἶταν προωρισμένος ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του γιὰ νὰ γίνεῖ ζωγράφος. Οὔτε κι' ὁ ἴδιος εἴξαιρε τὸν μοιραῖο δρόμο, πὺν θάπαιρνε ἀργότερα. Γεννήθηκε στὸ Aix κατὰ τὸ 1839. Ἐκεῖ τέλειωσε καὶ τίς γυμνασιακὲς σπουδὲς του μὲ τὸν φίλο του καὶ συμμαθητὴ του Emile Zola γιὰ ν' ἀκολουθήσει τὸ νομικὸ στάδιο κατὰ τὸ 1860. Τὸ ἔξασκοῦσε ὅμως μηχανικά. Ἡ ἐπιθυμία του εἶταν νὰ ζωγραφίσει. Κατὰ τὸ 1862 ἦρθε στὸ Παρίσι γιὰ πρώτη φορὰ. Προσεπάθησε νὰ γίνεῖ δεχτὸς στὴν Ἀκαδημία. Ἀλλ' ἀπορρίφθηκε. Γυρῖζει πίσω στὴν ἐπαρχία του καὶ μπαίνει ὑπάλληλος στὸ χρηματιστικὸ γραφεῖο τοῦ πατέρα του, πὺνταν ἕνας ἀπ' τοὺς καλύτερους τραπέζιτες τοῦ τόπου του. Τὸ 1863 τὸν ξαναβλέπουνε στὴ Γαλλικὴ πρωτεύουσα ἀναμυγμένον πάλι μὲ τὴν Τέχνη. Ὁ πατέρας του τοῦστελε 300 φράγκα γιὰ νὰ διασκεδάσει. Ἡ λεπτομέρεια αὐτῆ τῆς ζωῆς του εἶναι σημαντικὴ. Καὶ ἀξίζει νὰ τὴν ἀναφέρουμε. Τὸ ποσὸ αὐτὸ—σπουδαῖο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ γι' ἕναν ἄνθρωπο περιορισμένον σὰν αὐτὸν—ὁ νεαρὸς οὗτος δόκιμος καλλιτέχνης σκέφτεται γιὰ κάθε ἄλλο παρὰ γιὰ τίς διασκεδάσεις του νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε! Ρίχνεται μ' αὐτὸ στὴ σπουδὴ τῆς Τέχνης, παίρνει δικὰ του μοντέλλα, καταρτίζεται, ὅπως πρέπει καὶ μπαίνει στὴν Ἑλβετικὴ Ἀκαδημία, ὅπου γνωρίζεται μὲ τὸν Cuillaumin καὶ τὸν Pissarro. Τότε ὁ Delacroix καὶ ὁ Courbet εἶχαν τίς «ζωγραφικὲς» ἀνησυχίες τους. Οἱ τολμηρότερες καλλιτεχνικὲς ἀναζητήσεις τους ἔβλεπαν τὸ φῶς ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη... Μιὰ καινούργια ζύμωση τῆς Τέχνης γίνονταν, φέροντας μιὰν ἐπανάσταση στὸν τρόπο, πὺνβλεπαν ὡς τότες τίς μορφὲς τῶν πραγμάτων. Δὲν ὑπῆρχε κανένας νέος πὺν νᾶταν ἀπηλλαγμένος ἀπ' τὴν ἰσχυρὴ ἰδίως ἐπίδραση τοῦ Delacroix, Σουτὸνς καθὼς καὶ στὴν Τέχνη τοῦ Daumier ἀνήκει κι' ἕνα ἀπ' τὰ πρῶτά του ἔργα ἢ «Ἀρπαγὴ τῶν γυναικῶν». Ὅσο ὅμως κι' εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπ' τὴ δική τους τεχντροπία, πάντως τὸ διακρίνει κάπια ἰδιαιτέρη προσωπικότητα, πὺν ἀργότερα τόσο ἀδρὰ διαπλάστηκε. Ὁ Delacroix ἀπέθανε

στὰ 1863, τότε ἀκριβῶς, πὺν ἐγκατεστάθη ὁ Cézanne στὸ Παρίσι. Ὁ Courbet ζοῦσε ἀκόμα κι' εἶταν πὺν ἀπόγειο τῆς δόξας του. Ὁ Cézanne ἔρχεται σὲ προσωπικὲς σχέσεις μὲ τὸν παλαιὸ αὐτὸν «δάσκαλον τοῦ τοπείου» καὶ διὰ μέσου τοῦ φίλου του Zola κατὰ τὸ 1866 γνωρίζεται καὶ τὸν κυριώτερο ἀντιπρόσωπον τοῦ ἐμπροσκεινισμοῦ, τὸν Mannet. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν «ζωγράφον τοῦ ὑπαίθρου» τοῦ ἔκανε δυνατὴ ἐντύπωση. Ἐμελέτησε μὲ προσοχὴ τὸ νέο «σύστημα τῆς Τέχνης» του. Εἶδε σ' αὐτὸ πὺς ἀναποκρίνεται πλέρια ἢ μιὰ «ψυχικὴ» ἀνάγκη στὴ δική του καλλιτεχνικὴ μανταλιτῆ.

Ἡ γνωριμία του ὅμως μὲ τὸν Pissarro εἶταν γι' αὐτὸν πιὸ ἐνδιαφέρουσα. Ἐντοπίστηκε περισσότερο ἀπ' αὐτὸν στὰ μυστικὰ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ «plein air». Ἐπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια, πὺνχαν νὰ ἰδωθοῦν, ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς σπουδῆς τους στὴν Ἑλβετικὴ Ἀκαδημία, συναντῶνται κατὰ τὸ 1872 στὸ Anvers sur Oise κοντὰ στὴ Vignon, χάρις σὲ μιὰ εὐγενικὰ πρόσκληση τοῦ κοινού φίλου τους, καὶ φιλότεχνου ντρος Cachets. Ἀπὸ τότε χρονολογεῖται καὶ ὁ ἐνθουσιασμοὸς τοῦ Cézanne γι' αὐτὴ τὴν ἀνάλυση τοῦ χρώματος τῆς ἀτμοσφαιρας. Ἐγινε κι' αὐτὸς ἕνας «Pleinairiste», ὅπως ἐκαλοῦντο οἱ ὁπαδοὶ τῆς σχολῆς τους. Ἄς σημειώσουμε ἀκόμα, πὺς δὲν εἶχε ποτέ του ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ σχέδιο. Ἐσχέδιαζε πάντα μὲ χρῶμα. Δὲν εἶταν παρὰ ἕνας «ἀγνός», «pur», ζωγράφος.

Οἱ ἐμπροσκεινιστὲς δὲν τὸν εἶχαν συμπεριλάβει ποτέ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς συντροφίας τους. Τὸν εἶχαν μάλιστα ἀποκλείσει ἀπὸ τὸν κύκλο τους. Τὸν θεωροῦσαν ὡς «ἐπαναστάτη» τῆς Τέχνης, ἕνα εἶδος «communards», ἢ καλλιτέρα «ultracommunards» μὲ τὸν ὁποῖον δὲν μπορούσαν νὰ ἔλθουν σὲ καμιὰ συνενόηση, ὡς τέλεια τρελλό! Ὁ Cézanne ἐξέθεσε τὰ ἔργα του γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1874 στὴν αἴθουσα τοῦ Nadar, στὸ boulevard des Capucines καὶ τὸ 1877 ὅλως τυχαίως μὲ τὴν «Ἐκθεση τῶν μεγάλων ἐμπροσκεινιστῶν» στὴν rue Lepelletier

Ἐκτοτε ὁ Cézanne δὲν τολμοῦσε νὰ παρουσιαστῆ μ' αὐτοὺς. Ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ

τὸν λιθοβολήσουν!.. Δὲν εἶχε ἄλλως τε καὶ καμιὰ ὑλικὴ ἀνάγκη γιὰ νὰ κάνει ἐκθεση του. Τὸ 1886 πέθανε ὁ πατέρας του, ἀφίνοντάς του μιὰ τεράστια περιουσία. Δὲν εἶχε λοιπὸν καμιὰ ἔννια, ἀν θὰ πουλιόνταν ἢ ὄχι οἱ πίνακές του. Αὐτὸς δούλευε γιὰ τὴν Τέχνη. Πολλὲς φορὲς ἀρχινοῦσε μὲ τὴν ἀνάποδη μεριά, διπλασιάζοντας ἔτσι τὸ χῶρο!... Τ' ἄφηνε μισοτελείωτα, ἀφημένα ἄλλα στὸ ἀτελιέ του, κι' ἄλλα ὄξω στὸ τοπεῖο πὺς ἐκλέξει γιὰ τὴν ἐργασία του, μὲ κίνδυνον νὰ καταστραφοῦν στὴ βροχὴ!.. Γιὰ ν' ἀρχίσει πάλι τίς ἴδιες σπουδὲς του, μελετῶντας ἀτελείωτα τὴ φύση. Συνέβαινε δὲ ὄχι σπάνια, στὴ μανία πὺν τὸν κατελάμβανε, γιὰ νὰ φτάσει στὴν «τελειότητα», πὺν ζητοῦσε, νὰ τὰ καταστρέφει ὄλα αὐτὰ μὲ τὰ χέρια του, ἀνεχτίμητα προϊόντα μιᾶς πολύχρονης πείρας καὶ μελέτης. Ὁ Cézanne δὲν ἔμεινε εὐχαριστημένος μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀκόμα καὶ σὲ μιὰ ἡλικία, πὺν ἢ Τέχνη του πὺν εἶταν ὄριμη. Πάντοτε παραπονόνταν, πὺς τὰ καλλιτέρα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὡς τὰ σαράντα του, τὰ σπατάλησε χωρὶς κανένα λόγο... Ἀπ' τὰ 1879 λογαριάζει πὺς πῆρε τὸν ἀληθινὸ δρόμο πρὸς τὴν Τέχνη...

Σ' ἡλικία ἑβδομήντα χρονῶν γυρῖζει στὴν πατρίδα του καὶ ζεῖ σὲ μιὰ τέλεια ἀπομόνωση. Μὴ λησμονοῦμε ἄλλωστε, πὺς στὸ Παρίσι, ἀν κι' ἔμεινε τόσο καιρὸ πάντα εἶταν ξένος... Τὸ 1882 στέλνει ἕνα πορτραῖτο του στὸ Salon. Ἐπειτα ἀπὸ τόσες φορὲς, πὺνχαν ἀπορρίψη τὰ ἔργα του, αὐτὸ γίνεται ἐπὶ τέλους δεχτὸ. Κι' αὐτὸ τὸν κάνει νὰ πουλήσει μιὰν δλόκληρη σειρὰ ἀπὸ εἰκόνες του ἀπὸ 40 ὡς τ' ἀκριβότερο 100 φράγκα. Τιμὲς ἐξευτελιστικὲς, ἀν συλλογιστῆ κανένας, πὺς ἕνας Cézanne «αὐθεντικὸς» κι' ὁ πιὸ μέτριος στοιχίζει σήμερα μιὰ σωστὴ περιουσία!... Ὁ παλιὸς ἔμπορος χρωμάτων Tanguy τὸν βοηθεῖ μὲ τὴν προπαγάνδα του, ἐνῶ ὁ Vollard, πρακτικώτερος αὐτός, τὸ 1890 τοῦ ἀγοράζει ἀντὶ ἐννενηντα χιλιάδων φράγκων διακόσια κομμάτια, κάνοντας τὴν τύχη του!

Ἡ ἐπίσημη ἀναγνώριση τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀξίας ἔγινε τὸ 1900. Ἀντιπροσωπεύτηκε στὴν παγκόσμια ἐκθεση καὶ τὸν

ρίς κανένα ξεχωριστό ενδιαφέρον. Ο Cézanne κοιτούσε περισσότερο στην «έσωτερική ωραιότητα» της Τέχνης του, προσπαθώντας να συνδυάσει την «επιφάνεια» με τον «χώρον» του πράγματος. Κάθε πινακίδα του περιείχε κι' αυτή τη σημασία του σχηματισμού των. Αυτό κυρίως τόν έκανε να τὰ βάζει με τὸν Canguins, κατηγορώντας τον, πὸς περιορίζεται μονάχα στην «επιφάνεια» ειδικεύοντας αὐτὸ τὸ στίλ, κι' ὅτι ζητοῦσε ἀποκλειστικά ἐξωτερικά μοντέλλα!.. Γιὰ τὰ ἐκφρασθεῖ ἀργότερα μ' αὐτὴ τὴ δομικότητα ἀναφερόμενος σ' αὐτόν: «Δὲν εἶταν ζωγράφος!.. ζωγράφιζε μονάχα κινέζικους πίνακες»... παρεξηγώντας ἔτσι τὸ ἀληθινὸ νόημα τοῦ νεωτεριστῆ αὐτοῦ τεχνίτη, τὸ σύνθημα τοῦ ὁποίου εἶταν «Japonaiserie for ever».

Ἡ ἀδυναμία τοῦ Cézanne εἶταν ἡ «ἐλεύθερη σύνθεση», σὴν ὁποία τὸ δαιμόνιο τῆς Τέχνης του βρῆκε ὄλο τὸ ὕψος γιὰ τὴ ἐκδηλωθῆ σ' ὄλη τὴν ἔντασή του. Ἀπ' τὴ νεότητά του ἀκόμα εἶταν κατηγορησμένος μ' ὄλη τὴ λεπτομερῆ σπουδὴ των. Τὸ πάθος του εἶταν νὰ συνθέτῃ ῥομαντικὰ θέματα με γυναικεία σώματα, γιοματὰ ἀπὸ καμπυλότητες. Ἡ ὑπερβολὴ τῆς γραμμῆς ἔφτανε μέχρι τοῦ σφαιρικοῦ, σὲ τρόπο, πὸν οἱ γυναῖκες του αὐτὲς κλειούνταν μέσα σὲ μιὰ συνεχόμενη, ἰδανιστικὴ φόρμα... Τὸ ἰδανικὸ του εἶταν ἡ συμπυκνωμένη, περιεκτικὴ κίνησις ἀπάνω στὰ διδάγματα τοῦ ῥαφινισμένου στίλου τοῦ μαρκό... Τ' ὄνειρό του εἶταν νὰ ντύσει τὶς σκέψεις του με μεγαλόπρεπες γυμνὲς παραστάσεις, πὸν νάχουν κάτι τὶ τὸ μνημειώδες, τὸ αἰώνιο, τὸ μυθικό...

Οἱ «Λουόμενες», ἓνα γκρουπ ἀπὸ γυμνὲς γυναῖκες μέσα σ' ἓνα ἔξιδανικευμένο τοπεῖο, εἶταν ἡ προτίμησή του, ἡ ἀγαπημένη του ἐνασχόλησή του. Πόσες φορὲς θὰ τὶς εἶχε ζωγραφίσει καὶ πάντα με καινούριο θέλημα, καὶ φρεσκάδα χρώματος!

Στὶς ἑορταστικὲς αὐτὲς, χαρούμενες συνθέσεις του ἐκπληρώνεται ἡ παλιὰ νοσταλγία τοῦ καλλιτέχνη: νὰ γυρίσει πρὸς τὴν «Τέχνη τῶν Μουσείων»!... Σ' αὐτὲς δημιουργεῖ ὀλοκληρωτικὰ ἀπ' τὴ καθαρὴ φαντασία, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ «δάσκαλοι τῆς Βενετικῆς σχολῆς». Ὁ Cézanne σχε-

διάζει ἐδῶ γυμνὰ παίροντας τὸ πρότυπο ἀπὸ ἀγάλματα τῆς Ἀναγέννησης καὶ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τὶς φηγοῦρες ἀπὸ παλιὲς εἰκόνες τῶν ἀγαπημένων του ζωγράφων. Καὶ τὶς προσανατολίζει πρὸς τὸ δικὸ του πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Ἔτσι δούλευε ἀκόμα καὶ στὰ ἔξηντα χρόνια του, ἀπομεινωμένος στὸ ἐρημικὸ ἀτελεῖο. Δὲν ἀνείχετο κανένα τὴν ὥρα, πὸν ζωγράφιζε, ἀποζητώντας πάντα μ' ἐπιμονὴ νάνα μονάχος με τὸν ἑαυτὸ του!.. Εἶναι περιεργό, πὸς δὲν μεταχειρίστηκε κανένα γυμνὸ μοντέλλο γι' αὐτὴ τὴν τεράστια καλλιτεχνικὴ παραγωγή του! Συντηρητικὸς καὶ θρησκόληπτος, ὅπως εἶταν, πάσχιζε με κάθε τρόπο νὰ τὸ... ἀποφεύγει ὄχι τὸσον ὅς... «πειρασμόν» —κι' ὅμως αὐτὸς μᾶς ἔχει δώσει τὸν «Πειρασμόν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου»! — ὅσο γιὰ τὴ κακογλωσσιὰ τῶν ἀνοικονόμητων συμπολιτῶν τῆς μικρῆς τους ἐπαρχιακῆς πόλης!..

Ἔτσι ἐξελίχθηκε σιγά-σιγά μέσα του ὁ ἰδικὸς του «ζωγραφικὸς τρόπος», ὁ ὁποῖος κόβει ἀπότομα τὸ «χρωματιστὸν ὄραμα» τῆς φύσης σὲ γωνίες καὶ τὸ ξανασυνθέτει σὴν ἴδια φόρμα σὲ μιὰ σοφὴ κατασκευή του. Εἶναι ἡ «ζωγραφικὴ μέθοδος» — «Méthode», — πὸν ἔφερον ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἴσια πρὸς τὸ «κυβιστικὸ μέσον», τὸν κυβισμό. Κοιτᾶτε τὴν «Olympia», του!.. Ἀντὶ μιᾶς χαριτωμένης μορφῆς ἐνὸς κοριτσιοῦ τοῦ Manets ἔχει κανένας μπροστὰ του μιὰ γυναίκα ξαπλωμένη, σὰν ἓνας σωρὸς ἀπὸ σάρκες!.. Τὰ μακριὰ πόδια τῆς μονάχα ξεχωρίζουν με τὰ χτυπητὰ, στρογγυλὰ γόνατά της. Πίσω της προβάλλει ἡ μαύρη σκιά της. Ἡ σιλουέττα της χάνεται στὸ βάθος, πὸν τὸ σκεπάζουν, σὰν μιὰ ἀντίθεση, σιντόνια κατὰλευκα καὶ παραπετάσατα. Στὴ γωνία βρῖσκειται καθισμένος ἓνας ἄντρας με τὸν βαρὺ, σκοτεινὸν ὄγκον τοῦ κορμιοῦ του. Κ' ὄλο αὐτὸ κατατεμαχισμένο σ' ἀπότομα ἐπίπεδα, κι' ἴσιες γωνίες.

Ὁ Cézanne μιλεῖ συχνὰ γιὰ «μορφές» — «Gestalten». Διακρίνει «ὄγκους», «σχήματα». Οἱ σύγχρονοὶ του δὲν ἀσχολοῦνται παρὰ γιὰ τὰ «ζωγραφικὰ φαινόμενα», τὴν «τεχνικὴν τοῦ χρώματος»!.. Αὐτὸς με τὴν πιὸ τολμητότερη χειρωνακία «σχηματοποιεῖ»

τὴ φύση! Μεγαλύτερη «ἐπανάσταση» δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ σὴν Τέχνη!.. Ἡ λατρεία του ὅμως πρὸς τὴ φύση τὸν κάνει νὰ σπρώχνει πάλι τὸ μηχανικὸν μέρος τῆς Τέχνης του πρὸς τὸ φυσικὸ, νὰ μὴ τὸ ἀφίνει νὰ βγῆ ἐλεύθερο ἀπ' τὰ στενὰ ὄρια του. Παραδέχεται πὸς κι' αὐτὴ ἡ ἴδια φύση εἶναι πλασμένη σὲ «φόρμες», ἀποκρυσταλλωμένη σὲ στερεομετρικὰ σώματα πὸν μόνο σ' ἓνα ἐντατικὸ ὄραμα μπορούμε νὰ τὰ ἀντιληφθοῦμε. Σχετικὰ ἔξηγοῦσε στὸν Bernard: «Τὸ κάθε τι σὴν φύση πλάθω με τὸ μέτρο τῆς σφαίρας, κόνου, κυλίνδρου. Ἔτσι μπορεῖ κανένας νὰ μάθει νὰ ζωγραφίσει σύμφωνα μ' αὐτὰ τὰ ἀπλὰ σχήματα. Ἀργότερα θὰ μπορούσε νὰ κάνει τότε τὸ κάθε τι, πὸν θὰ θέλε». .

Σ' ἓνα γράμμα του πρὸς τὸν ἴδιον προσπαθεῖ ν' ἀναλύσῃ καλύτερα τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς Τέχνης του — πὸς δηλαδὴ θεωρεῖ αὐτὰ τὰ σχήματα παράλληλα πρὸς τὸν ὀρίζοντα, τὴν κυκλικὴν τομὴ τῆς φύσης — σὲ τρόπο, πὸν ἡ κατακόρυφη γραμμὴ των νὰ δίδει ἄπειρο βάθος. Καὶ συμπαραίνει: «Γιὰ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἡ φύση ἔχει περισσότερο βάθος παρὰ ἐπιφάνεια. Ἀπ' αὐτὸ προέρχεται καὶ ἡ ἀνάγκη τὶς φωτοκυμάνσεις μας ἀπὸ κόκκινο καὶ κίτρινο νὰ ἀναμιγνύουμε μ' ἓνα ἀρκετὸ πλῆθος ἀπὸ μπλέ, γιὰ νὰ μπορέσουμε νάχουμε μεσ' τὸ ταμπλό μας μιὰν ἀτμόσφαιρα». Καλλίτερα δὲ μπορούσε νὰ μᾶς ἐξομολογηθεῖ τὴν καλλιτεχνικὴν του πίστη! Γιὰ τὸν Cézanne ὑῆρξε ἀκόμα προσφιλεῖς καὶ μιὰ ἄλλη λέξις: «Temperament». Γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀκούμε ἀπ' τὸ στόμα ζωγράφου!.. Τί σημαίνει; Μᾶς δίνει ὄλα αὐτὰ, με τὰ ὁποῖα θὰ κατορθώσουμε νὰ μποῦμε στὸ βαθὺ νόημα τῆς Τέχνης του!.. Εἶναι κάτι, πὸν ταιριάζει με τὴ δική του θερμὴ, μεσημβρινὴ ιδιοσυγκρασία του, τὴν πλούσια ψυχικότητα, καὶ τὴ νευρώδη, ἀνήσυχη, τολμηρὴ, ὑπόστασή του!.. Εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ἄρχηγὸς τῆς θανατουραγῆς γεννιάς τῶν «peintres du temperament», στοὺς ὁποῖους ὀφείλονται οἱ μεγαλύτερες κατακτήσεις τῆς νεωτέρας ζωγραφικῆς!..

Ἀπ' ὄλο αὐτὸ τὸ ἀπλὸ πρόγραμμά του φαίνεται ὁ μέγας τεχνίτης, πὸς διεργήνευε τὴ φύση. Δὲν ἔχει τίποτε ἀπ' τὸν

συνειδησθένον, ἄδειον Ἀκαδημαϊσμό, οὔτε καὶ κανένα ἀνυπόφορο δασκαλικὸ στόμφο! Ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του εἶχε τὶς πιὸ βαθιὲς δημιουργικὲς ἀνήσυχίες του. Γέρος πιά στὸ σκαλοπάτι τοῦ θανάτου, πὸν τὸν περιμένε ὥρα τὴν ὥρα, δούλευε ἀκόμα, γιὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν μέθοδό του. Εἶχε συλλάβῃ τὴν ἔμπνευση νὰ ζωγραφίσει τὴν «Ἀποθέωση τοῦ Delacroix», μέσα σὲ μιὰ ἀπ' τὶς χαρακτηριστικότερες καὶ φωτεινότερες συνθέσεις του ἐφαρμοζόντας ἔτσι τὴν τελειότητα τῆς τακτικῆς του.

Ὡς τόσο τὸν ἐβασάνιζε ἀκόμα τὸ πολὺπλοκο, «τεχνητὸ» πρόβλημα, πὸς ν' ἀποδώσει λαμπρότερο τὸ «χρωματιστὸ, φωσφορίζον στοιχεῖον τοῦ φωτός» με τὴν ἐναργέστερη προοπτικὴ τῶν πραγμάτων, λέγοντας κάθε τόσο μ' ἀπογοήτευση, πὸς «εἶναι παρὰ πολὺ ἡλικιωμένος καὶ δὲν ἔχει τίποτε κατορθώσει καὶ δὲν θὰ τελειώσει πιά τίποτε»!.. Ἐν τούτοις στὰ 1906 ἤλπιζε ἀκόμα «νὰ κάνει προόδους» κ' εἶχε συμπληρώσει τὰ ἔξηντα ἐπὶ χρόνια τῆς ζωῆς του κ' εἶταν στὸ τέλος του!.. Μιὰ φορὰ εἶπε στὸν Beinaid: «Αὐτὸ, πὸν μοῦ λείπει, εἶναι τὸ δῶρον τῆς μορφῆς. Νὰ μπορῶ νὰ σχηματοποιῶ, ὅπως οἱ Βενετσιάνοι!.. Ὅσο ἀγαποῦσε τὸν Τιτζιανὸ κι' ἀκόμα περισσότερο τὸν Βεροναῖο κι' αὐτὸν τὸν Couture, ἄλλο τόσο ἀντιπαθούσε τοὺς ἐμπροσπιονιστὲς γιὰ τὴν τεχνολογία τους. Ὁ τρόπος τους με τὸν ὁποῖον ἐκλείναν σὲ μιὰ ἀλαφρὴ μαύρη γραμμὴ τὸ κάθετους «ζωγραφικὸ διάγραμμα» δὲν τοῦ ἐνέπνεε καμιάν ἐχτίμησι καὶ τὸ πολεμοῦσε με φανατισμό.

Στὶς 22 τοῦ Ὀκτώμβρη πέθανε ἀπὸ ζαχαροδιαβήτη. Ὅπως δὲν εἶχε κανένα δάσκαλο, ἔτσι δὲν ἄφησε πίσω του κανένα μαθητὴ — πρᾶμα, πὸν τὸν λυποῦσε πολὺ, ὅταν συλλογίζονταν, πὸς ὄλη αὐτὴ ἡ σοφία τῆς Τέχνης του καὶ ἡ πείρα τῆς τεχνικῆς του θὰ κατέβαιναν μαζί του στὸν τάφο... Ὁ γυιὸς τοῦ φίλου του γιατροῦ Casquets ἦταν ὁ μόνος, πὸν μπόρεσε νὰ κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνην του τὸν καιρὸ, ποῦμεινε κοντὰ του... Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀποκαλύψεις του ἀπάνω στὴ ζωὴ καὶ σὴν Τέχνη τοῦ γέροντος αὐτοῦ «ἐρημίτη τοῦ Aix» σηκώνουν μιὰ πτυχή ἀπ' τὸ μυστήριον, πὸν πάντοτε τὸν σκέπαζε.

Μας δίνουν κάτι από την τερατολογία της Μοίρας του μεγάλου τεχνίτη. Μας γάνει καταπληξη πως μια τέτοια εξαιρετική πνευματική εκδήλωση, αλλοδαπή χωρίς καμία χειρονομία μεγαλοφυΐας, έχει φανερωθεί από μια προσπάθεια ενός ανθρώπου που δε ληστούσε ο όλον αυτού τον σχολαστικό ήλιο του... Ξε και είχε να κάνει με μια χειροτεχνική δουλειά!... παρό να δώσει μια «καλή ζωογραφία»...

Κι αυτός δεν ήταν παρα ένας άσημος «petit bourgeois» του Αιγ. υποχονδριακής, έλληλο-θηροκομικής και ζωικής, που παρακολούθησε την κάθε λειτουργία της εκκλησίας και ο οποίος μαζί με τη γυναίκα του και το παιδί του άφαστουσε το προ-τυπο μιας επαρχιακής οικογένειας σαν

έχεινες, του μίας περιγράφει ο Flaubert στα ρομάντσα του!... «ήδη ενόχον εν αρμοδίον»

Αλλά έτσι είναι πάντα! Η Μοίρα φαίνεται από ιδιότητα της, εκλέγει μόνη της μέσα στο στεγνό αυτόν κυκλώ, τον «ταπεινό» τους εργοσημειούς της, για γά τους εμπιστεύει, μίαν άνωτηρη απαστολή στη Ζωή και στην Τέχνη! Ο Ένας ης ήταν ένας απ' τους Έλεγχους της!...

Και δε μπορούσε παρά να μίας διαφύγει τη μεγαλύτερη άριστη τεχνική ποίδη ποτέ ο κόσμος μέσα στη Ζωογραφική, τη Σχ. Ξανγιο κατασκευή!

ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ

«Bibliographie», Wilhelm Hansenstein, G. Glaser, J. Meier - Gräfe.

... «...»

Ο ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ

... «...»

... «...»

λόγο, μαζί το ζήτημα. Μούφρε μερικές δυσκολίες υποστηρίζοντας την άοχη, πούχε γά μη άνακατεύεται στις ιδιωτικές υποθέσεις των πελατών του. Αλλοίμονο, κούρε, μούτε, αν άσχοι λούμαι με τον καθένα, πούχεται, εδω μέσα. Τότε πια, δε, θάχω καιρό, γά κοιτάσω και τον εαυτό μου! Το μαγαζί μου ζάηκε!

... «...»

... «...»

... «...»

... «...»

... «...»

... «...»

... «...»

... «...»

τεχνική φλέβα, έβγαλε μιὰ δεύτερη σειρά από διηγήματα με τὸν τίτλο «Μερικοί μετανάστες». Ἐπειτὶ ἀπὸ τὰ «Θανατερὰ νευρόσπαστα», πού μᾶς παρουσίασε τὸ 1927, τὸ νέο αὐτὸ βιβλίο του δείχνει ἕνα γενναῖο βήμα πρὸς τὰ μπροστά. Μέσα σ' αὐτὸ ξαναζοῦν πολύχρωμες καὶ συγχρονισμένες μερικές ἠθογραφίες Ἀμερικάνικης ζωῆς, δηλαδή ἠθογραφίες πού γγίζον τὰ σύνορα ἑνὸς διεθνισμοῦ. Ὅσο κι' ἂν ὑπάρχει μέσα στὰ διηγήματα αὐτὰ μιὰ κάποια ἀμέλεια στὸ δέσιμο τοῦ συνόλου, ὅσο κι' ἂν τὸ παρουσιασμα συμβαίνει σὲ κάποια σημεῖα νᾶναι ψυχρό, ζῆ μέσα σ' αὐτὰ ἡ μεγάλη ζωὴ, ἡ ἔντονη, πού παρασέρνει, κ' ἡ ἔκφραση τοῦ σημεροῦ διεθνισμοῦ. Ὁ κ. Μ. Βισάνθης νιώθει τοὺς σημεροῦς καὶ τοὺς αὐριανοὺς δρόμους τῆς τέχνης κι' ἀνοίγεται σ' αὐτοὺς ἐλπιδοφόρα. Κι' ἂν τὸ ἔργο του τοῦτο δὲν εἶναι ἄρτιο, δείχνει ὁμως πὼς ἀσφαλισμένα ὁ συγγραφέας του βαδίζει γιὰ τὴν κατακτῆση τῆν Τέχνη μ' ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις τῆς.

— **Ἀπόστολου Μελαχρινού:** «**Ἰφιγένεια ἢ ἐν Ταύροις**», τραγωδία τοῦ **Εὐριπίδη**.

Ἡ μετάφραση αὐτῆ τοῦ ἔργου τοῦ Εὐριπίδη εἶναι μιὰ ἐργασία μεγάλης μελέτης καὶ ἀποτελεσμα προσπάθειας ἀληθινῶν τεχνίτη. Ὁ κ. Μελαχρινὸς εἶναι φανερό πὼς μπήκε μέσα στὴν οὐσία τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, μὰ καὶ τοῦ τρόπου πού χαρακτήριζε τοὺς Ἕλληνες τραγικῶς. Γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ ξαναδώσει ὄχι σχολαστικὰ τὴν ἔννοια καὶ τὶς ξερὲς λέξεις τοῦ κειμένου, μὰ πήρε τὴ δύναμη νὰ ξαναπλάσει ἀλάκρη τὴ χρωματικὴ ἀξία τῆς λέξης, χωρὶς ὁμως νὰ φύγει κι' ἀπὸ κείνη τὴ χαρακτηριστικὴ ἀπλότητα. Τὸ ξαναχύσιμο τῶν ἀρχαίων εἶν' ἕνα πρόβλημα, πού ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ του ἄποψη στέκεται πάντα δύσκολο. Εἶναι πολύπλοκες οἱ γλωσσικὲς κ' αἰσθητικὲς δυσκολίες. Ὅσῳ μπόροῦμε νὰ ποῦμε πὼς πιάι στὸ Γουπάρη, κι' ὁ Μελαχρινὸς ἐστάθηκε ἱκανὸς γιὰ ὁμοιο ἄθλο.

— **Σωκράτους Α. Προκοπίου:** «**Νεοέλληνες στὴν Ἀσία καὶ Ἀφρικὴ πρωτοπόροι τοῦ πολιτισμοῦ**».

Μὲ γοητευτικὸ ὕφος, μὲ μιὰ ὁμορφ

δημοτικὴ γλῶσσα, ὁ κ. Προκοπίου κατορθώνει νὰ συνθέσει μέσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο μιὰ μοντέρνα ἐποποιία. Πρόκειται γιὰ τοὺς τρομεροὺς νεοέλληνες, πού τραβήξαν πρὸς τὶς ἄγριες ἢ τὶς ἄγνωστες χῶρες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Νότου καὶ μπόρεσαν νὰ τὶς κατακτήσουν, νὰ τὶς πολιτίσουν, νὰ τὶς ἐκμεταλλευτοῦν ἢ νὰ τοὺς δεῖξουν τὸ δρόμο τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ πλούτου. Μὲ ἕνα τρόπο συναρπαστικὸ ὁ τεχνίτης αὐτὸς τῶν ξωτικῶν ταξιδιῶν μᾶς δείχνει αὐτοὺς τοὺς νεοελληνικοὺς θριάμβους. Τὸ βιβλίο αὐτὸ, τὸ τόσο καλογραμμμένο καὶ τόσο σύγχρονο, ἀξίζει νὰ διαβαστῆ ἀπὸ κάθε σημεροῦ ἀναγνώστη. Φ. Γ.

**

— **«Ἡ πιάτσα» ρομάντσο Ν. Κατηφόρη.**

«Ἡ πιάτσα» εἶναι τὸ καινούργιο ρομάντσο τοῦ κ. Κατηφόρη, πού προσπαθεῖ νὰ ζωγραφίσει τὴ βρώμα καὶ τὴ σαπίλα τῆς ἀγορᾶς, ὅπου, ὁ ἕνας προσπαθεῖ νὰ φάη τὸν ἄλλον καὶ ὅπου κάποιοις δευρατέμπορος μετέρχεται ὅλα τὰ μέσα, γιὰ νὰ βάλῃ στὸ χέρι τὸν πλούσιον ἀμερικάνο καὶ νὰ σταθῆ οἰκονομικὰ, πουλῶντας ἀκόμη καὶ τὴ γυναῖκα του.

Ἡτύχη τώρα ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέα; «Ἡ πιάτσα», εἶν' ἀλήθεια πὼς δὲν προσθέτει τίποτα στὴν προηγουμένη ἐργασία τοῦ κ. Κατηφόρη. Ὁ συμβιβασμὸς του μετὴν τρέχουσα ἐμπορικὴ ἀνάγκη φαίνεται καθαρά. Μπορεῖ βέβαια νὰ διαβάξεται γοργὰ καὶ νὰ σκανδαλίξῃ τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώστη μετὴν πλοκὴ τῆς ὑποθέσεως, πού παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία, μὰ δὲ χαρίζει καμμιὰ πνευματικὴ χαρὰ, ὅπως ἕνα ἔργο δυνατὸ κ' ἐσωτερικὸ. Ἡ πλοκὴ του εἶναι ἀφύσικη καὶ κατασκευασμένη, σύμφωνα μετὴ τὶς πολιτικὲς διαθέσεις τοῦ συγγραφέα. Τὸ ἠθικὸ πόρισμα προκαταβολικὰ τοποθετημένο κανονίζει τὴ στάση τῶν διαφόρων τύπων, πού εἶν' ἀδύνατο νὰ κρατήσουνε κάποια συνοχὴ στὴν ἐξέλιξη τῆς ψυχολογίας, κ' ἡ συμπεριφορὰ τῶν προσώπων εἶναι συχνὰ ἀδικαιολόγητη κ' ἀλλόκοτη. Ἡ γυναῖκα ἑνὸς ἐσαγγάρη, μιὰ σαραντάρρα νοικοκυρά, πού ζοῦσε τόσα χρόνια μέσα στὴν ψευτιά, διψᾷ ξαφνικὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ μετὰ καταπληχτικὴν ὠμό-

τητα κι' ἀδιαντροπία, ὁμολογεῖ στὸν ἄντρα τῆς πὼς τὸν ἀπατοῦσε καὶ πὼς πρέπει νὰ δεχτῆ τὸν ἐρωμένο τῆς μέσα στὸ ἴδιο σπῆτι πού μένει κ' ἡ κόρη τῆς. Ποῦ τὴν βρήκε ἀλήθεια τὴν τόλμη καὶ τὴν ἐλευθερία μιὰ σαραντάρρα νοικοκυρά; Τὴ στάση αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ ὁ συγγραφέας παρουσιάζοντας τὴν ἡρωίδα ἄρρωστη μετὰ καρκίνο καὶ στὰ τελευταῖα τῆς. Ὁ καρκίνος βέβαια κάνει τὸν ἄρρωστο νευρικὸ καὶ ιδιότροπο, μὰ ὄχι θρασὺ καὶ πρόστυχο. Καὶ ἡ γυναῖκ' αὐτῆ, ὄχι μονάχα πρόστυχη, ἀλλὰ καὶ πορωμένη βγαίνει ξαφνικὰ, χωρὶς ὅσῳ, νὰ δικαιολογεῖται αὐτὴ ἡ πόρωση μετὴν προηγουμένη ζωὴ τῆς. Ἀντίθετα μάλιστα, ἡ ζωὴ τῆς τραβᾷ τόσο ἤρεμα κ' ἁρμονικὰ, ἀνάμεσ' ἀπῶν ἄντρα κ' ἕνα κοριτσάκι πού τὴν ἀγαποῦν. Γι' αὐτὸ, τὸ νὰ κοιμᾶται μετὴν ἐραστὴ τῆς ὀλόγυμνον πάνω στὸ ἴδιο κρεββάτι μαζί μετὸ παιδί τῆς, πού τὰ καταλαβαίνει ὅλα, τῶς ξυλο κ' ὁμως δὲ λείει τίποτα στὸν πατέρα του, εἶναι καταπληχτικὸ, ἀπίθανο καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ ψυχολογικὴ ἀλήθεια. Ἡ Λέλα πάλι, ἀθῶα κ' ἀπλοϊκὴ, καθὼς φανερώνεται στὴν ἀρχὴ, ξαφνικὰ, ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τῆς μητέρας τῆς καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ δυστυχίας καὶ τραγικότητας πού δημιουργεῖ περὶ τεχνα ὁ συγγραφέας, γίνεται ἀπὸ «ρητῆρος» κοινωνιολόγος καὶ στὸ τέλος πόρνη. Τὸ παράδειγμά τῆς ἀκολουθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ ἤρωες πού ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος βγάζουν λόγο σὰν προεκλογικὸι ῥήτορες. Ἐρχόμαστε τώρα στὸ σύζυγο τῆς Λέλλας, πού χωρὶς νὰ εἶν' ἕξ ἐπαγγέλματος σωματέμπορος ὑποχρεώνει τὴ γυναῖκα του νὰ πουλθῆ στὸ Λουκουλέ, κάποιον πλούσιον Ἀμερικάνο, γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ σὲ μιὰ ἐπιχείρηση πού σχεδιάζει. Ποῦ εἶναι ὁμως τὸ φιλότιμο τοῦ Ρωμιοῦ πού σὲ τέτοιες περιστάσεις ξυπνᾷ ἄγριο; Κι' ὁ θάνατος πάλι τοῦ Λουκουλέ τί καταπληχτικὸς; Γιατὶ πέθανε στὰ καλά καθούμενα;

Ὅλ' αὐτὰ φαίνονται τόσο ἀπίθανα κ' ἀψυχολόγητα καὶ μπαίνουν τόσο ξαφνικὰ στὴν ὑπόθεση καὶ χωρὶς νὰ δημιουργεῖται κανένα προηγουμένο, πού ὁ ἀναγνώστης μπερδεύεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς ξεκαρφωτες σκηνὲς καὶ στὸ τέλος δὲν καταφέρνει νὰ βγάλῃ κανένα γενικὸ συμπέρασμα. Γιατὶ

ἀλήθεια καταντᾷ ἡ Λέλα πόρνη; Ὅλη αὐτὴ ἢ μανούβρα γίνεται γιὰ ν' ἀποδειχτῆ τὸ σάπιο τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, μὰ ὅσῳ δὲν βγαίνει τέτοιο συμπέρασμα.

Ἐχτὸς βέβαια ἀπ' αὐτὰ τὰ βασικὰ σφάλματα, τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κατηφόρη καταντᾷ φλύαρο κ' ἀνιαρὸ καὶ ὁ ὦμος ἰεραλισμὸς του προκαλεῖ τὴν ἀηδία. Παράδειγμα ἡ τεχνικὴ ἐπαναφορὰ τῆς παρθενίας τῆς Λέλλας καὶ οἱ τολμηρὲς ἐξομολογήσεις τῶν γυναικῶν πού στὸ τέλος δὲν καταλαβαίνετε τί μέρος λόγου εἶναι: πόρνες, ἱεροκήρυκες, ἢ ἀπόστολοι τοῦ κομμουνισμοῦ;

Γενικὰ, τὸ βιβλίο αὐτὸ, εἶναι γραμμμένο κατὰ παραγγελία καὶ μετὰ κάποιο πρόγραμμα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ, σημειώνουμε μιὰ φράση μεσ' ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ βιβλίο. «Ἐγὼ δὲν κάνω ποίηση σκοπίμη. Ἐγὼ κάνω τέχνη γιὰ τὴν τέχνη», κ' αὐτὸ λέγεται μετὰ κάποια εἰρωνία, σὰ νὰ θέλῃ νὰ καυτηριάσῃ αὐτοὺς πού λένε «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη».

Ἐ, λοιπὸν κ. Κατηφόρη. Ἄν παραδεχόσασα κ' ἐσὺ πὼς ἡ τέχνη εἶναι γιὰ τὴν τέχνη κ' ἄφηνες στὴν μπάντα τὴν πολιτικὴ, πού κατὰ βάθος δὲ σὲ συγκινεῖ, τὰ ρομάντσα σου θάτανε ἀληθινὰ κ' αὐθόρητα, γιατί ὁ τεχνίτης πρέπει νὰ συγκινεῖτ' ὁ ἴδιος κ' ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὰ πράγματα κ' ὄχι νὰ τὴ δανεῖζεται ἀπ' τοὺς ἄλλους. Ἡ Τέχνη πρέπει νὰ στέκεται παν' ἀπ' ὅλα γιὰ νὰ μαστιγώη ὅλες ἀνεξάρτητα τὶς καταστάσεις χωρὶς προκαταλήψεις, εἴτε σὲ ἀστικὸ καθεστὼς βροῖσεται, εἴτε σὲ κομμουνιστικὸ, μὰ καὶ τὸ δεύτερο δὲν εἶναι δὰ καὶ τόσο ἀναμάρτητο.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅπως εἴπαμε καὶ παρὰ -πάνω, πὼς «ἡ Πιάτσα» εἶν' ἕνα ρομάντσο πού σκανδαλίζει τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώστη μετὴν τεχνικὴ πλοκὴ του, δὲν ἔχει ὁμως καμμιὰ ἐσωτερικὴ συγκίνηση, πού νὰ τὸ δικαιολογῆ ὡς ἔργο τέχνης καὶ εἶναι κῆμα ἕνα ταλέντο σὰν τοῦ κ. Κατηφόρη νὰ χάνεται τόσο ἄδικα.

ΘΕΡΙΣΤΗΣ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
(Ἀναγγέλλουμε ὅσα βιβλία καὶ περιοδικὰ λαβαίνουμε. Κρίνουμε ὅποια θέλουμε).

— **Βιβλία.**

Θράσου Καστανάκη: «Τὸ μαστίγιο κ' οἱ πολυέλαιοι». (Διηγήματα). Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ε-

σιάς» Γιάννου Δ. Κολλάρου και Σίας. Αθήνα, Γεωργίου Δαμπελέτ: (Εθνικόν Αριστείου Γραμματέων και Τεχνών) Πάλλης και νεοί ρυθμοί. (Ποιήματα) Έκδοσις Περιοδικού «Μουσικά Χρονικά» Αθήνα 1930. Αντιγραφή νέο Διογυσίου Π. Καλογεροπούλου «Επιτηρησιακά σημειώματα». Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Γιάννου Δ. Κολλάρου. 1930.

Βασίλη Δασκαλάκη «Οι εξετιζόμενοι» μυστι σιόρημα. Αθήνα 1930. (Περιοδικόν του Σοσιαλιστικού Ημερολόγιου) Τόμος τέταρτος 1931. Έκδοσις «Ενώσεως των Απανταχού Ήδικησιών». Αθήνα.

Σ. Πέτρον Πέτρον: Το πρόβλημα. Ανατολίαν. Έκδοσις Ιωάννου Α. Κασσιγόνη. Αθήνα — Αλεξάνδρεια (περιοδικόν «Ερευνα» Νοέμβριος 1930). Πουλιέτα. 10 στα Βιβλιοπωλεία.

Καζάρια 1931. Ηράκλειο — Κρήτης. Έτησια έκδοσις. Φύλλον Β (Σατιρικό Ημερολόγιον). με «Φιλολογική Προτοπορία». 1931. Λέξιωμα Χρονιά δεύτερη. Πόλη 1931. Φιλολογική ανθολογία.

Συλλογή: «Τα μάγιστρα». Σύνταξις ηθολογίας. Έκδοσις Αριστείου Μαυροδίνης. Αθήνα 1931. Έτησια έκδοσις. Ένα γλ. Μπέζου: «Τραγούδια στη Λύδια». Δεκέμβριος 1928.

Καλαματιάνο Ημερολόγιον 1931. Έκδοσις έτησια εικονογραφημένη. Διασυνταί συντάξις Εύαγγ. Δημητριάδου και Ηλίας Κούτσης. Οίκον διευθυντής Ν. Ηλιοπούλου. Καλάμα. «Σατανάς». 1931. Αθηναϊκόν ημερολόγιον. Έτος 9. Ήδικητής επιμελήτης Θάνος Α. Ζήρα. Αθήνα. Έτησια έκδοσις. Ηράκλειο. Αθήνα. «Οι λίκροι» μυστιόρημα. Έκδοσις της Αριστείου Ν. Μαυροδίνης. Αθήνα 1930.

Αγγελών Κασσιγόνη: «Οι κελποι». Έκδοσις οίκου Α.Τ. Κασσιγόνη. Αθήνα. «Αλεξάνδρεια». (Περιοδικόν «Ερευνα») Αθήνα. Έτησια έκδοσις. Ηλία Σταυρού: «Αθηναϊκά» στίχοι και ποιήματα. Αθήνα 1930.

Χ. Α. Γολέμη: «Η εσθνή στεγή των υπαλλήλων. (Μελέτη)». Αθήνα 1930. (Περιοδικόν του Σοσιαλιστικού Ημερολόγιου) 1930. Έτησια έκδοσις. Ο Λόγος. Μηνιαίο περιοδικόν γραμματέων και Τεχνών. Διευθυντής Αγγελός Τεσσαλός. Έκδοσις Αριστείου Μαυροδίνης. Αθήνα. Αρ. 5. Έτησια έκδοσις. Μουσικά Χρονικά. Μηνιαίο καλλιτεχνικό επιθεώρησις. Ίδρυτής Διευθυντής Ιωσήφ Παπαδόπουλος. Αθήνα. Χρόνος Β. Τεύχος 12. Δεκέμβριος 1930. Τεύχος αφιερωμένον στη Βυζαντινή ποίηση και τέχνη.

«Ελληνίς». Μηνιαίον περιοδικόν του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων. Αθήνα. Αρ. 1. Τεύχος 1. Ιανουάριος 1931.

Πολιτικά φύλλα. Μηνιαίο Διευθυντής Ι. Π. Μελάς. Τεύχος 1 (Δεκέμβριος 1930), 2 (Ιανουάριος 1930).

Εβδομάδα. Εβδομαδιαία εικονογραφημένη επιθεώρησις. Αρχισυντάκτης Νικόλης Νικίβας.

Αθήνα. Αριθ. 169, 170, 171, 172, 173 (Ιανουάριος 1931).

Σοσιαλιστική ζωή. Μηνιαίο όργανο της «Ενώσεως Σοσιαλιστικών Σπυδών». Αθήνα. Χρ. 7. Αρ. 17. Ιανουάριος 1931. Ιαν. 1931. Τεύχος 1. Νέος Οικονομικός Δασής. Επιθεώρησις μόδας και έργου έργων μηνιαία. Έτος 25. Φύλλον 1. (Ιανουάριος 1931).

Η Ήλις (της Κεφελήνας). Μηνιαίον περιοδικόν Αθήνα. Έτος 44. Αρ. 80. Οκτώβριος — Νοέμβριος 1930. Έτησια έκδοσις. Ιόνιος Ανθολογία. Μηνιαίο ιστορικό-φιλοσοφικό και καλλιτεχνικό περιοδικόν. Διευθυντής Μαριέττα Μινώτου. Αθήνα. Έτος 4. Αρ. 43. 44. Δεκέμβριος 1930. Αθήνα. Οκτώβριος.

Κυκλάδες. Μηνιαίο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικόν, εκδιδόμενον στη Σύρον. Διευθυνση Ρίτα Μπουρή. Κατίνο Μπάτλα. Βικτώρ Παπαδόκης. Αρ. 98. 1. Ιανουάριος 1931.

Επιτήρησις. Μηνιαία πανεπιστησιακή φιλοσοφική ιστορική και επιστημονική επιθεώρησις. Διευθυντής και εκδοτής: Πίπης Μαρτίνης. Κέρκυρα. Έτος Α. Τεύχος 2ον (Δεκέμβριος 1930) και 3ον (Ιανουάριος 1931).

Αλεξανδρινή Τέχνη. Μηνιαίο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικόν. Διευθύνεται από την Κρ Ρίκα Σεγκοπούλου. Αλεξάνδρεια. Χρονιά 4η. Τεύχος 12. (Δεκέμβριος 1930).

Libre Directeur Louis Rousselet. Μοντρελλιέρ (France). Νος 98. 99. 30 Dec. 1930. Jan. 1931.

Ρ.Α.Φ. (R.L.F-Front littéraire ouvrier). Sofia (Βουλγαρίας). Νο 36. (5 Γενάρη 1931).

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Νικ. Σ. Ζαφ. Η «Αποπειρά» ειδυλλίου» θα ήπτη το ερχόμενον φυλλάδιον. — ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ. Ανθρωπολογική Ίδρυσις. Ημερολόγιον 1. μίας γενεθουσιάζει, με τα ποιήματά σας δεν έχουν λογοτεχνικό και τεχνικό Κ. Κοισ. Αυτομίμασε που ούτε μες μπορούμε να το δημοσιεύουμε. Είναι δύσκολονόητο και δεν μοιάζει με διαφήμιση και ποίηση. Ούτε προσφέρεις κάτι νέο και διαφορετικό στην Τέχνη. Ν. Σ. Κομιστή. Ο Κ. Α. Δάξας έχει γράψει στη «Νέα Εστία» το άρθρον που αναφερόμε στα «Σταυράτα» του προηγούμενου φυλλάδιου. Ο τίτλος «Εχθροκόπησις» ή ποίηση. Ο τίτλος είναι διαφορετικός και δηγητής της Βιέννης που έχει αναπτύξει στα συγγράμματά του τη θεωρία της «Ψυχογνάμωσις» και που δίνει μεγάλη σημασία στο γεννητήσιον ενστικτό απάνω στην τη ζωή του ανθρώπου. Στην αυτή τη θεωρία στηρίζεται το κλάδος της ποίησης που έχει τον Ταμικόν (αναγνώστη που γράφει μέσα από κάποιο τραίνο). Το «Κατευθύν» καλό στην ιδέα, με στεγνό. Το άλλο πολύ κοινό. Είναι ελακτολόγησε να κάνετε δοκιμές, θα γράψετε οποιονδήποτε φαίνεται καλλίτερα ποιήματα. Γιάννη Κομιστή. Εύχομαι να τα καλά σας λόγια. Οι στίχοι σας δεν έχουν κάτι νέο και κάτι ανώτερο από τους άλλους. Οκτώβριος 1930.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ
ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΗΣ

“ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ,,
ΘΑ ΜΠΗ ΤΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΗΣ ΚΑΣ ΡΟΥΘ ΒΑΣΟΥ
“ULTIMO,,

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ
“ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ,,
(ΣΤΟ Α ΦΕΕΗ 59)

Προμηθεύει προηγούμενα
φυλλάδια της «Πρωτοπορίας»
πρός δρχ. 5 το καθένα.—Τόν
τόμο της «Πρωτοπορίας» του
1929 χαρτόδετο προς δρχ. 60.—
Τα φυλλάδια του 1930, δηλ τη
σειρά, προς δρχ. 45.— Τη
σειρά από τα φυλλάδια και των
δύο χρόνων μαζί δρχ.
100.—

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ, Α.Ε.

ΔΙ' ΕΝΑ ΜΗΝΑ
BIBLIA
ME
ΕΚΠΤΩΣΙΝ
50%

ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΝ
BIBΛΙΟΘΗΚΗΣ

Καινοτομήσαντες διά της έκδο-
σεως έργων επί προεργραφή,
έκπιουόμεν τα ύπολοιπα
βιβλία παλαιότερων
έκδόσεών μας.

Πρόκειται περι
πρωτοτύπων ελληνικών έργων
και εκλεκτών μεταφράσεων
έκ της ξένης λογοτεχνίας

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΕΓΚΑΙΡΩΣ
ΕΙΔΙΚΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ

Της παρεχομένης έκπτώσεως
δικαιούται ο αγοράζων εφά-
παξ βιβλία του ως άνω κα-
ταλόγου μέχρις αξίας 300 δρχ.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEA YOPKH 51 MAIDEN LANE

ΤΡΑΠΕΖΑ ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΟΛΛΑΡΙΑ 1.500.000.—

Δέχεται καταθέσεις και εκτελεί πάσης φύσεως τραπεζιτικάς
εργασίας υπό λίαν ευνοϊκούς όρους.

Οί έχοντες συναλλαγάς και συμφέροντα εν 'Αμερικῇ δύνανται ν' απο-
τεινώνται είτε απ' ευθείας πρὸς τὴν HELLENIC BANK TRUST Co,
51 Maiden Lane, New York, U. S. A., είτε πρὸς τὴν ΕΘΝΙΚΗΝ
ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἐν 'Αθήναις μὲν εἰς τὸ Κεντρικὸν Κα-
τάστημα (Τμῆμα Ἐργασιῶν Ἀμερικῆς), ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις δὲ εἰς τὰ κατὰ
τόπους Ὑποκαταστήματα αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΟΥΛΙΩΝΤΑΙ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 8 (ΣΤΟΑ ΤΣΑΓΓΑΡΗ). ΑΘΗΝΑΙ

Φῶτον Γιοφύλλη. Τὸ ἄμοιρο τὸ Δολάκι (Μυθιστόρημα) Δοχ.	15.—
» » Ἄνησυχίες (ποιήματα) »	15.—
» » Μοντέρνες Ἀγάπες (ποιήματα) . . »	10.—
» » Τὸ τραγοῦδι τῆς Κοντέσσας (ποίημα) »	10.—
Ἀκατάλληλο Ἡμερολόγιο »	10.—